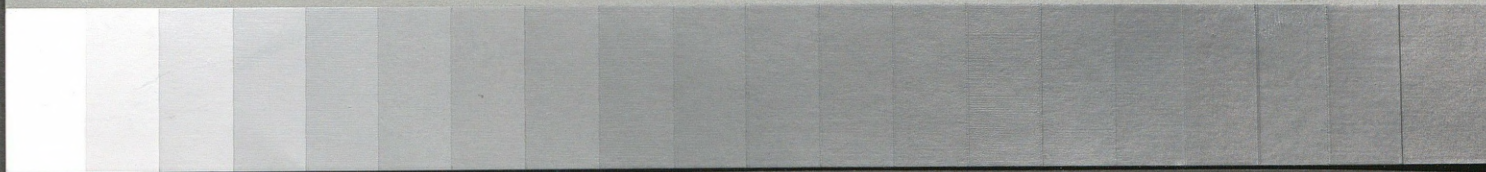

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

M A R S

SIŁY ZBROJNE NIEMIEC

1160

WARSZAWA 1951

WOJSKOWY INSTYTUT NAUKOWO-WYDAWNICZY

Kz. Min.

29

M A R S

SIŁY ZBROJNE NIEMIEC

1160

z. Min.

29.

WARSZAWA 1931

WOJSKOWY INSTYTUT NAUKOWO-WYDAWNICZY

M A R S

SIŁY ZBROJNE NIEMIEC

1114.

W A R S Z A W A 1931

WOJSKOWY INSTYTUT NAUKOWO-WYDAWNICZY

Fr. 29

355, 55

Wszelkie prawa przedruku i przekładu zastrzeżone.

9911 / 1

D. S. G. Nr. 258.

SPIS RZECZY.

I. WOJSKO.

1. DAWNE WOJSKO NIEMIECKIE.	Str.
A. OKRES PRZEDWOJENNY.	1
B. " WOJENNY	6
C. " PRZEJŚCIOWY	11
2. OBECNE WOJSKO NIEMIECKIE (Reichswehr).	
A. WOJSKO LĄDOWE (Reichsheer).	
I. Organizacja naczelných władz. .	15
II. " wyższych dowództw. .	18
III. " dowództw pułków .	21
IV. Bronie i służby.	
A. Piechota	22
B. Kawalerja	27
C. Artylerja	30
D. Saperzy.	33
E. Łączność	34
F. Samochody	35
G. Tabory.	36
H. Sł. zdrowia	37
I. Sł. weterynaryjna	37
J. Sł. remontowa	37
K. Sł. uzbrojenia	38
L. Sł. intendentury	39

IV

	Str.
V. Etaty.	40
VI. Różne.	
A. Komendanci krajowi	44
B. Komendy garnizonów	44
C. „ obozów warownych	45
D. „ „ ćwiczeń.	48
E. Pułk wartowniczy, Berlin	49
F. System poborowy	49
G. Przebieg służby szeregowców	50
H. „ „ podoficerów	51
I. „ „ podechorążych	51
K. Stopnie i oznaki wojska niemieckiego	53
L. Regulaminy	53
M. Wydawnictwa urzędowe	56
N. Czasopisma wojskowe	56
O. Archiwa. Księgarnie wojskowe	58

B. MARYNARKA WOJENNA (Reichsmarine).

I. Organizacja	58
II. Dane liczbowe.	62
III. Ewidencja okrętów.	64

C. DYZŁOKACJA WOJSKA LĄDOWEGO
I MARYNARKI WOJENNEJ (Reichswehr)

I. Wykaz garnizonów.	69
II. Mapa dyzlokacyjna	75

D. BUDŻET WOJSKA NIEMIECKIEGO. . . 76

II. FORMACJE PÓŁWOJSKOWE.

1. POLICJA (Schutzpolizei).	79
2. ORGANIZACJE WOJSKOWE	82
a. Hełm Stalowy	83
b. Narodowi socjaliści Hitlera	85

	Str.
c. Związek Wojaków (Kyffhäuser)	85
d. Związki Kawaleryjskie	86
e. Związek Wilkołaków	87
f. Zakon Młodonieniecki	87
g. Związek Obrony	88
g. Związek Broni Małokalibrowej	88
i. Narodowy Związek Oficerów	90
j. Związek Oficerów	90
k. Związek Byłych Kadetów	90
l. Związki lotnicze	90
ł. Samopomoc Techniczna	90
m. Związki sanitarne	91
n. Związki lokalne	91
o. Związek Republikański	92
p. Związki młodzieży	92
r. Wychowanie fizyczne	93

III. D A N E O G Ó L N E.

1. USTRÓJ RZESZY NIEMIECKIEJ.	94
2. USTAWA WOJSKOWA	98
3. DANE STATYSTYCZNE.	
a. Skład, obszar, ludność, wyznania Rzeszy Niem.	99
b. Mniejszość narodowa polska i inne	99
c. Administracyjny podział Prus na wschodzie	105
d. Drogi wodne. Zatoki. Jeziora. Wyspy.	105
e. Komunikacja.	
1. Szosy	108
2. Koleje	109
3. Samochody	111
4. Lotnictwo	114
5. Flota handlowa	118
f. Kraje zwrócone. Odstąpione kolonie.	119

4. DANE WEWNĘTRZNO-POLITYCZNE.

a) Układ stronniectw	119
b) Powojenne gabinety Rzeszy Niemieckiej	119
c) Czasopisma	119

5. UKŁADY. UMOWY. KONFERENCJE.

1919. a) Wersal	122
1920. b) Paryż. c) San Remo. d) Boulogne. e) Spa.	125
1921. f) Paryż. g) Lympe. h) Wiesbaden.	126
1922. i) Cannes. j) Genua-Rapallo	126
1924. k) Plan Dawesa (Paryż-Berlin). l) Paryż.	126
1925. ł) Ouchy. m) Londyn. n) Locarno	126
1926. o) Genewa	127
1928. p) Genewa	127
1929. r) Paryż. s) Plan Younga. t) Paryż.	127
1930. u) Paryż	127

- Mapka 1 — Rozmieszczenie siły zbrojnej Rzeszy Niemieckiej.
 „ 2 — Rozmieszczenie wyższych dowództw.
 „ 3 — Rozmieszczenie obozów warownych i ćwiczebnych.
 Granice okręgów (Wehrkreisów) i przedwojennych
 korpusów (Armeekorps).
 „ 4 — Rozmieszczenie pułków piechoty.
 „ 5 — Rozmieszczenie pułków kawalerji.
 „ 6 — Rozmieszczenie pułków artylerji polowej.
 „ 7 — Polityczny podział Rzeszy Niemieckiej.
 „ 8 — Polityczny podział Prus na wschodzie.
 Mniejszość narodowa polska.

Tabele — Mundury wojska lądowego i marynarki wojennej
 Rzeszy Niemieckiej.

- Załącznik 1 — Skład, obszar, ludność, wyznania Rzeszy Niem.
 „ 2 — Układ stronniectw w parlamencie w wyborach
 1919 — 1930.
 „ 3 — Powojenne Gabinet Rzeszy Niemieckiej.

SŁOWO WSTĘPNE.

Organizacje sił zbrojnych wszystkich państw europejskich mają dużo cech wspólnych. Siły te, służąc jednakowym celom — obronie kraju — zwykle zbudowane są według analogicznych praw. To też studjum organizacji wojsk obcych nie jest trudne, gdyż często wystarczy zaznajomić się z nieznacznymi tylko odrębnościami danego kraju.

Pośród państw europejskich jednak dwie siły zbrojne — Rosji Sowieckiej i Niemiec — przeczą tej tezie. Rosja, budując swe siły zbrojne na systemie milicyjnym, nadała im specyficzny ustrój. Niemcy, potęga militarna o starych tradycjach i dużych doświadczeniach, zdobytych w kilku zwycięskich wojnach, zmuszone zostały po przegranej wojnie światowej do przyjęcia organizacji sił zbrojnych nakazanej im układem wersalskim.

W myśl tego układu wojsko niemieckie ma służyć tylko do zabezpieczenia spokoju wewnętrznego Rzeszy i pilnowania granic, czyli nie ma być organem do działań zewnętrznych. Lecz Niemcy, najwidoczniej nie wierząc w trwałość pokoju, przygotowują się do działań zbrojnych w sposób, pozor-

nie zgodny z postanowieniami układu, ale w istocie obchodząc go przez licznie pozostawione w nim luki, bez narażania się na sankcje. Dlatego siły zbrojne Niemiec nie są zbudowane tak schematycznie jak w innych państwach i obejmują szereg formacji półwojskowych, których właściwe a ukryte zadanie polega na przygotowywaniu rezerw.

Ponieważ organizacja wojska niemieckiego odbiega od znanych schematów, jest ona wojskowym polskim stosunkowo mało znana. Trudności językowe i trudności otrzymania materiału źródłowego sprawiają, że mamy o niemieckich siłach zbrojnych niedość ustalone pojęcie. Duża część wojskowych, których w czasie wojny światowej los postawił w szeregach lub obok szeregów cesarskiego wojska niemieckiego, oraz ta część naszych wojskowych, która stanęła naprzeciw wojska niemieckiego w latach 1914 — 1918, skłonna jest, nie analizując właściwości obecnego wojska niemieckiego, przyjąć je za takie, jakie było ongiś.

W tem mniemaniu tkwi zasadniczy błąd, gdyż wojsko niemieckie doby obecnej musi być i jest inne niż było kiedyś.

Autor broszury, kryjący się pod pseudonimem „Mars“, znający dobrze stosunki przedwojenne, zadał sobie nie byle jaki trud, aby na podstawie oficjalnych materiałów odtworzyć charakterystykę wojska niemieckiego doby dzisiejszej. Z dokładnością badacza wykazuje statystycznie stan dawny

i obecny, układa materiał dowodowy w ten sposób, że fachowy czytelnik na wszystkie pytania może znaleźć odpowiedź. Widząc siłę zbrojną dzisiejszych Niemiec nie tylko w wojsku lądowym i marynarce wojennej, ale we wszystkich formacjach półwojskowych, poświęca dużo uwagi ich charakterystyce.

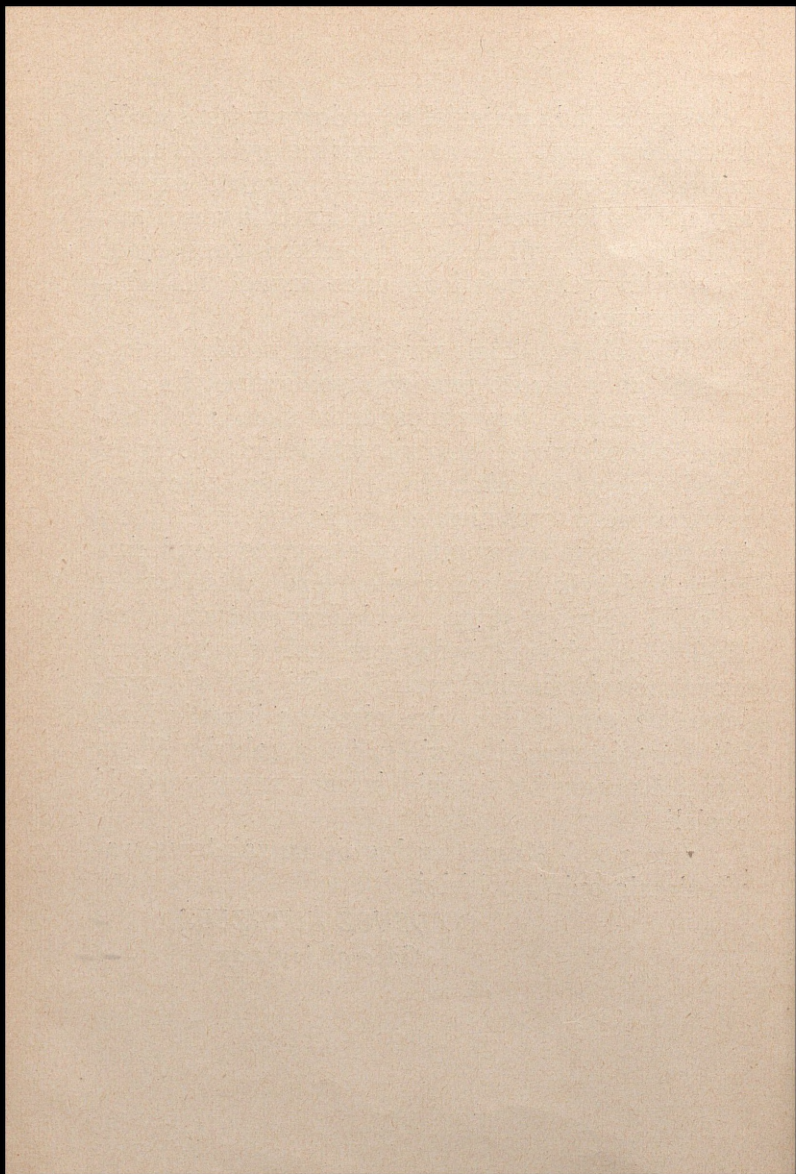
W osobnym dziale przedstawia ustrój Rzeszy, kreśląc go w bardzo przejrzystych statystykach.

W czasach, gdy propaganda niemiecka, mówiąc o konieczności rewizji traktatów, dochodzi do słusznego wniosku, że bez starcia zbrojnego rewizja granic jest niemożliwa, że więc instrumentem kreślącym wyimaginowane granice niemieckie może być tylko miecz, a nie pióro, każdy oficer polski i wszyscy obywatele, którzy w tych sprawach głos zabierać będą, powinni się zapoznać z organizacją sił zbrojnych Niemiec, aby się przekonać, że siły te doby dzisiejszej są istotnie inne, niż doby ówczesnej, że nie są takie, jakieby Niemcy mieć pragnęli, ani takie, jakieby w nas wmówić chcieli.

Broszura „Marsa” zasługuje na zainteresowanie się nią opinii polskiej.

TADEUSZ KUTRZEBA

Generał brygady.

„Wir tun gut, diese Zeit uns aufgezwungener Unfreiheit auszunutzen, um uns über die Theorien auseinanderzusetzen und klar zu werden, damit dieser innere Kampf ausgefochten ist, wenn einmal die Stunde der Freiheit schlägt“.

Hans von Seeckt, Generaloberst.

(Landesverteidigung. 1930.)

OD AUTORA.

Podręcznik niniejszy jest przeznaczony przede wszystkim dla wojskowych.

Konieczność wydania broszury przejrzystej i zwięzłej spowodowała, że informator ten omawia w streszczeniu jedynie najważniejsze dziedziny oficjalnej niemieckiej siły zbrojnej. Z tego powodu podręcznik nie może mieć pretensyj do wyczerpującego przedstawienia położenia wojskowego Niemiec.

Na 100-tysięczne wojsko lądowe oraz 15-tysięczną marynarkę wojenną Niemiec należy patrzeć pod kątem widzenia kadr, doskonale zaopatrzonych i wyszkolonych, które jednak w obecnym stanie, z powodu braku całego szeregu broni i służb, jak aparatu mobilizacyjnego, artylerji ciężkiej, lotnictwa, broni pancernych, łodzi podwodnych i t. d., niewątpliwie nie przedstawiają poważ-

niejszego niebezpieczeństwa dla jakiegokolwiek z większych sąsiadów Niemiec.

Natomiast trzeba stwierdzić z całą stanowczością, że ewentualne zwolnienie Niemiec z krępujących ich zbrojenia warunków układu wersalskiego musiałoby doprowadzić do nowego wywołania przez nich zawieruchy wojennej.

Wskazuje na to kierunek szowinistyczno-odwetowej mobilizacji moralnych sił Rzeszy oraz dziesięcioletnia historia Reichswehry. Obfituje ona w liczne przykłady wyraźnych przygotowań odwetowych. Wśród nich wysuwają się na pierwszy plan ogromne budżety wojskowe oraz tajemnicza współpraca Reichswehry z Rosją sowiecką.

W tych nielegalnych przygotowaniach wojennych Rzeszy Niemieckiej, wybiegających poza ramy niniejszej pracy, tkwi jądro niebezpieczeństwa, grożącego pokojowi europejskiemu.

Listopad 1930.

I. W O J S K O.

1. DAWNE WOJSKO NIEMIECKIE.

A. OKRES PRZEDWOJENNY.

Przedwojenne wojsko niemieckie składało się z wojsk poszczególnych państw związkowych, których największe — Prusy, Bawaria, Saksonja, Badenia, Wirtembergja — posiadały własne ministerstwa wojny. Wojska pozostałych państw związkowych Niemiec podlegały Ministerstwu Wojny Prus (Ministerstwa Wojny Cesarstwa Niemieckiego nie było).

Cesarz niemiecki jedynie na wypadek wojny był przewidziany na naczelnego wodza sił zbrojnych Niemiec, jednakże umowy wojskowe państw związkowych umożliwiały już w czasie pokoju naczelne kierownictwo całym wojskiem niemieckim pod względem organizacji, uzbrojenia i wyszkolenia.

Rozrost stanów liczebnych wojska niemieckiego przed wojną przedstawiał się następująco:

1899 — 495.500 (dekret z 25 III 99),
1905 — 505.000 (dekret z 15 IV 05),
1911 — 515.321 (dekret z 21 III 11),
1913 — 661.478 (dekret z 3 VII 13),
1914 — 786.000, w tem 34.000 oficerów,
110.000 podoficerów,
642.000 szeregowców.

Ponadto Marynarka Wojenna liczyła ok. 73.000 ludzi.

O r g a n i z a c j a przedwojennego wojska niemieckiego była następująca:

Inspektoratów: 8, mianowicie:

I. Gdańsk,	V. Karlsruhe,
II. Berlin,	VI. Stuttgart,
III. Hanower,	VII. Saarbrücken,
IV. Monachjum,	VIII. Berlin.

Korpusów (Armeekorps): 25 (gwardja, 1 — 21, 1 — 3 bawarskie. Granice korpusów — patrz mapka 3), mianowicie:

Gwardja: Berlin,	9. Altona,
1. Królewiec,	10. Hanower,
2. Szczecin,	11. Kassel,
3. Berlin,	12. Drezno (saski),
4. Magdeburg,	13. Stuttgart (wirmberski)
5. Poznań,	
6. Wrocław,	14. Karlsruhe,
7. Monaster,	15. Strasburg,
8. Koblencja,	16. Metz,

17. Gdańsk,	1. Baw. Monachjum,
18. Frankfurt n. M.,	2. Baw. Würzburg,
19. Lipsk (saski),	3. Baw. Norymberga.
20. Olsztyn,	
21. Saarbrücken,	

Piechota.

Dywizyj — 50 (po 2 brygady),

Brygad — 106 (po 3 pułki piechoty, wzgl.
2 pułki piechoty + bataljon strzelców).

Pułków — 217 (po 3 bataljony).

Bataljonów — 669, w tem 18 bataljonów strzel-
ców (po 4 kompanje).

Oddziałów karabinów maszynowych fortecz-
nych — 15.

Kawalerja.

Dywizja — 1 (gwardji).

Brygad—55 (po 2 pułki kawalerji), przyczem:

— korpus gwardji dysponował — 4 brygada-
mi kawalerji,

— 3 korpusy dysponowały — 3 brygadami
kawalerji.

— 21 korpusów dysponowało — 2 brygadami
kawalerji,

Pułków — 110 (po 5 szwadronów).

Istniały pułki:

dragonów, huzarów, jeźdźców saskich, kirasje-
rów, strzelców konnych, szwoleżerów bawarskich,
ułanów.

Szwadronów — 548.

A r t y l e r j a.

P o l o w a.

Brygad — 50 (po 2 pułki artylerji polowej),
po jednej na dywizję piechoty.

Pułków — 100 (po 2 dywizjony).

Dywizjonów — 211 (po 3 baterje).

Baterij — 633 (po 6 dział 77 mm).

Dział — 3.798.

C i ęż k a.

Brygad — 6.

Pułków — 25.

Bataljonów — 53.

Baterij — 207.

Dział — 576.

S a p e r z y.

Bataljonów — 35.

Kompanij — 139.

F o r m a c j e k o m u n i k a c y j n e.

Brygad — 1.

Pułków — 3.

Bataljonów — 28.

Kompanij — 112.

F o r m a c j e t a b o r o w e.

Bataljonów — 25.

Kompanij — 97.

Marynarka wojenna liczyła (1914 r.):

41 okrętów linjowych,

20 dużych krążowników,

40 małych krążowników,

12 flotyli torpedowców,
4 flotyle łodzi podwodnych.

Razem ok. 963.000 tonn.

Powinność wojskowa trwała:

1 rok dla t. zw. jednorocznych (promocja do 7 klasy — 9 klasowego gimnazjum),

2 lata w oddziałach pieszych i artyl. (20 — 21 r.),

3 lata w oddziałach kawalerji, artylerji konnej (20 — 22 r.).

W rezerwie pozostawali 4 — 5 lat wysłużeni żołnierze.

6 lat t. zw. jednoroczni (20 — 26 r.).

Obrona krajowa (Landwehr) I powołania obejmowała 5 lat (27 — 31 r.).

II powołania obejmowała wiek do 39 ukończonego r. życia (32 — 39 r.).

Póspolite ruszenie (Landsturm) obejmowało mężczyzn, wojskowo nie wyszkolonych od 17 — 45 r. życia.

Budżet wojskowy r. 1913 (gorączkowych zbrojeń) dla około 661.000 wojska lądowego i 73.000 marynarki wojennej wynosił 2.193 milionów marek niem., co wynosiło na 1 żołnierza około 2.900 marek. (Obecnie na 1 żołnierza przypada około 6.250 marek).

B. OKRES WOJENNY.

Mobilizacja ogłoszona w sierpniu 1914 r. powołała w Niemczech pod broń 4.000.000 mężczyzn.

Po przeprowadzeniu mobilizacji wojsko niemieckie wyruszyło w pole w sile 2.100.000 ludzi, oraz 880.000 koni.

Wojsko niemieckie składało się z:

- 8 armij,
- 39 korpusów (25 czynnych, 13 rezerwowych,
1 rezerwowy gwardji),
- 4 korpusów kawalerji,
- 5 samodzielnych dywizyj piechoty,
- 1 samodzielnej dywizji kawalerji.

Piechota liczyła:

- 83 dywizyj (33 rezerwowych),
- 64 brygad (57 rezerwowych),
- 331 pułków (113 rezerwowych),
- 986 bataljonów (332 rezerwowych), ponadto
- 44 brygad obrony krajowej (Landwehr),
- 96 pułków obrony krajowej (Landwehr),
- 293 bataljonów obrony krajowej (Landwehr),
- 328 bataljonów pospolitego ruszenia (Landsturm).

Kawalerja liczyła:

- 11 dywizyj,
- 55 brygad,

- 110 pułków,
- 33 pułków rezerwowych.

Artylerja:

polowa liczyła:

- 52 brygad,
- 102 pułków,
- 29 pułków rezerwowych,
- 225 dywizjonów (w tem 11 konnych),
- 61 dywizjonów rezerwowych,
- 675 baterij (w tem 33 konnych),
- 183 baterij rezerwowych,
- 4 dywizjony artylerji obrony krajowej (Landwehr).
- 13 baterij artylerji obrony krajowej (Landwehr).

Ciężka liczyła:

- 109 bataljonów (w tem 52 rezerwowych), które się składały z:
- 57 bataljonów haubic ciężkich (do dyspozycji korpusów),
- 13 bataljonów 100 mm (do dyspozycji formacyj rezerwowych),
- 19 bataljonów moździerzy (do dyspozycji armij),
- 5 bataljonów 150 mm dział ciężkich (do dyspozycji naczelnego dowództwa),
- 15 bataljonów fortecznych (do dyspozycji naczelnego dowództwa), ponadto

24 bataljonów haubic ciężkich obrony krajowej (Landwehr).

Razem 350 baterij artylerji ciężkiej.

Największy rozrost osiągnęło wojsko niemieckie w połowie r. 1918, skład jego wynosił:

10 grup armij,

19 armij,

68 korpusów,

240 dywizyj piechoty (11 listopada 1918 już tylko 213 dywizyj piechoty).

Piechota liczyła:

720 pułków,

6.960 kompanij.

Kawalerja liczyła:

715 szwadronów (część pułków w okresie wojny spieszono).

Artylerja:

połowa, która z początkiem wojny liczyła 881 baterij,

jesienią 1914 r. wzrosła do 2.709 baterij, w tem baterij armat 1.838, baterij haubic 871;

latem 1918 r. wynosiła 2.800 baterij, w tem 1.691 baterij armat, a 1.109 baterij haubic.

W okresie wojny sformowano 1,660 baterij polowych;

50 baterij piechoty (Nahkampfbatterie) i 6 zmotoryzowanych pułków artylerji polowej.

Ciężka. Rozrost artylerji ciężkiej był procentowo większy od rozrostu artylerji polowej.

Artylerja ciężka liczyła: 364 bataljonów haubic ciężkich;

98 bataljonów moździerzy,

16 bataljonów 150 mm (długich).

Ogółem 1.660 baterij, t. zn. sformowano nowych baterij około 1.300.

Rozrost obsługi artylerji ciężkiej przedstawiał się w sposób następujący:

w r. 1914 — 1.420 oficerów — 33.250 szeregowych,

w r. 1918 — 18.500 oficerów — 400.000 szeregowych.

Przemysł wojenny. Pomimo, że państwo niemieckie było niewątpliwie najlepiej przygotowane do wojny i miało znakomicie przystosowany przemysł pokojowy do wytwórczości wojennej, zapotrzebowanie frontu w r. 1914 było tak wielkie, że odczuwano znaczne braki w zaopatrzeniu wojska, szczególnie pod względem amunicji. W r. 1915 zorganizowano „Urząd Wojenny” (Kriegsamt), na którego czele stanął dr. Rathenau, poczem nastąpiło zaspokojenie zapotrzebowań frontu, a później znaczna nadprodukcja.

Wytwórczość niemieckiego przemysłu wojennego pod koniec wojny wynosiła miesięcznie około:

- 250.000 karabinów,
- 14.000 karabinów maszynowych,
- 1.500 — 3.000 dział polowych,
- 400 dział ciężkich,
- 4.300 miotaczy min,
- 1.750.000 min,
- 200.000.000 naboí,
- 14.000 tonn prochu,
- 1.000 pociągów amunicyjnych.

Rezerwy personalne. W ciągu wojny światowej Niemcy powołały pod broń ogółem 18% ludności.

W czerwcu 1918 r. zmobilizowane już rocznik 1900.

Ogółem mobilizacja objęła około 12.000.000 mężczyzn.

Stany liczebne. Przy końcu wojny wojsko niemieckie, po odliczeniu strat, mianowicie: około 1.800.000 poległych i

- „ 4.500.000 rannych, (z których ok. 50% powróciło do linji), wynosiło:
- „ 180.000 oficerów,
- „ 8.000.000 szeregowych, z których
- „ 4.150.000 przypadało na wojsko w polu i kadry.

C. OKRES PRZEJŚCIOWY.

Po przegranej wojnie, odwrocie, rozkładzie i demobilizacji wojska cesarskiego powstały w Niemczech samorzutnie oddziały ochotnicze (Freikorps, Grenzschutz, Orts - Einwohner - Wehren, i t. d.), bądź dla zwalczania komunizmu wewnętrznego, bądź dla ochrony granic (powstanie wielkopolskie).

Na podstawie konstytucji weimarskiej z dnia 6 III 1919 zorganizowano z oddziałów ochotniczych i resztek wojska cesarskiego Reichswehrę w sile 400.000 ludzi, składającą się z 43 brygad piechoty, każda po 6 — 9 bataljonów piechoty, 3 szwadronów kawalerji, oddziału miotaczy min.

Dnia 7 V 1919 nastąpiło wręczenie Niemcom, a 28 VI 1919 podpisanie układu wersalskiego, nakazującego redukcję wojska niemieckiego do 200.000 ludzi w terminie do 28 IX 1919, do 100.000 ludzi w terminie do 1 IV 1920.

Ze strony niemieckiej jednak zgóry planowano wyłamanie się z pod warunków wojskowych, pozornie redukując Reichswehrę przez przegrupowanie istniejących 43 brygad piechoty na 20 brygad piechoty (drogą ściągnięcia 2 — 3 brygad w jedną). Jednocześnie intensywnie poczęto organizować silną policję (Sicherheitspolizei = Sipo), obronę obywatelską (Einwohnerwehr) i powoływało do wojska czasowych ochotników (Zeitfreiwilli-

gen). (Flota wojenna, internowana w Scapa Flow, została zatopiona przez swe załogi 21 VI 1919). Po ratyfikacji układu wersalskiego (10 I 1920), mimo konieczności wykonania wszystkich żądań, Niemcy czynili co mogli, żeby nie zmniejszać swego wojska, przyczem liczyli na powodzenie m. in. wobec nieratyfikowania układu wersalskiego przez Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, grożenia niebezpieczeństwem rozwoju komunizmu w Niemczech, a wkońcu wskazywaniem na niewątpliwy upadek Polski wobec przewagi Sowietów i konieczności wojskowej obrony Europy od grożącego ze wschodu zalewu komunistycznego.

Istotnie Niemcy uzyskali pierwszą zwłokę redukcji Reichswehry do 200.000 ludzi w terminie do 1 IV 1920 r.,

do 100.000 ludzi w terminie do 1 VII 1920 r.

Wobec niemożności jawnego niewykonania układu wersalskiego przeszli Niemcy na system ukrywania broni i organizowania wojskowego ludności cywilnej.

W r. 1920 siła zbrojna Niemiec liczyła jeszcze 43 brygad wojska lądowego około 400.000 ludzi, 2 brygady marynarki wojennej około 15.000 ludzi.

Ośrodki likwidacyjne (Abwicklungsstellen) około 90.000 ludzi.

Ochotnicy czasowi (Zeitfreiwilligen) około 150.000 ludzi.

Korpusy ochotnicze (Freikorps) około 25.000 ludzi.

Policja bezpieczeństwa (Sicherheitspolizei, około 60.000 ludzi.

Zandarmerja, policja wodna i t. d. 20.000 ludzi.

Samopomoc techniczna (Technische Nothilfe) około 21.000 ludzi.

Obrona obywatelska (Einwohnerwehr) około 300.000 ludzi.

Razem przeszło 1.000.000 ludzi.

Dopiero po podpisaniu specjalnej konferencji w Spa (9 VII 1920) uzyskano od Niemców definitywne gwarancje co do:—przeprowadzenia rozbrojenia Sicherheitspolizei i Einwohnerwehry,—wydania broni, chowanej przez ludność cywilną,—zniesienia systemu powszechnej służby wojskowej,—wydania, celem zniszczenia, wszelkiej broni i materiałów wojennych, znajdujących się w Niemczech ponad normy, dopuszczone układem wersalskim, — wykonania zastrzeżeń lotniczych, morskich i t. d.

Niemcy osiągnęli jednak drugą zwłokę ograniczenia Reichswehry do 200.000 ludzi w terminie do 1 X 1920, do 100.000 ludzi w terminie do 1 I 1921.

Ponadto uzyskali: — pozostawienie w strefie neutralnej garnizonów do 1 X 1920,—niewliczanie do ilości 4.000 oficerów Reichswehry lekarzy (300) i weterynarzy (200),—możność posiadania 735 urzędników, — możliwość posiadania na wypadek

rozruchów wewnętrznych 50.000 dodatkowych karabinów i 20 milionów naboju, — zwiększenie ogólnej ilości karabinów maszynowych i t. d.

Po długich tych targach zredukowały Niemcy wkońcu swe wojsko do nakazanej układem wersalskim (patrz str. 122) siły 100.000 ludzi, zorganizowanych w 7 dywizjach piechoty i 3 dywizjach kawalerji.

Nowej Reichswehrze zabroniono: powszechnej służby wojskowej, przygotowań mobilizacyjnych; posiadania: sztabu generalnego, wyższej szkoły wojennej, szkół wojskowych (z wyjątkiem 4 szkół broni), artylerji ciężkiej, lotnictwa, broni chemicznej, broni pancernych, formacyj kolejowych.

Marynarce wojennej w sile 15.000 ludzi wyznaczono maksymalną ilość: 6 okrętów linjowych, 6 krążowników, 12 torpedowców i 12 kontrtorpedowców.

Niemcy musiały zwrócić Polsce, Francji, Belgji, Danji, Litwie i Czechosłowacji zagrabione ongiś obszary, razem jedną czwartą część terenu Niemiec z r. 1914, t. zn. około 8 przedwojennych okręgów korpusów (Armeekorps), razem około 322 okręgów uzupełnienia (Landwehrbezirk). Poza okupacją czasową lewego brzegu Renu z trzema przedmościami na prawym brzegu tej rzeki, układ wersalski wyznaczył pas neutralny, którego

wschodnia granica przebiega 50 km na wschód od Renu.

Ponadto działalność swą w Niemczech rozpoczęła Międzysojusznicza Komisja Kontrolna (patrz str. 125), która po zakończeniu swych prac (1 II 27) przekazała w myśl układu wersalskiego swe prawa kontroli Niemiec Lidze Narodów.

2. OBECNE WOJSKO NIEMIECKIE. (Reichswehr).

A. WOJSKO LĄDOWE (Reichsheer).

I. ORGANIZACJA NACZELNYCH WŁADZ.

A. **Prezydent Rzeszy Niemieckiej** jest naczelnym dowódcą sił zbrojnych (**Wehrmacht**).

B. **Minister sił zbrojnych***) (**Reichswehrminister**) stoi na czele wojska lądowego (**Reichsheer**) oraz marynarki wojennej (**Reichsmarine**).

Ministerstwo Sił Zbrojnych (**Reichswehrministerium**) składa się z:

1. **Urzędu Ministerjalnego** (M. A. - **Ministeramt**), do którego należą:

— **Adjutantura** (**Adj. Rw. M.-Adjutantur des RW. Ministers**).

*) Nazwiska ministrów patrz Załącznik 3. Gabinety powojennej Rzeszy Niemieckiej.

- Oddział wojskowy (W. - Wehrmachtsabteilung).
- Kontrwywiad (Abw. - Abwehrabteilung).
- Oddział prawny (R. A. - Rechtsabteilung).
- 2. **Oddziału Budżetowego** (H. A. - Haushaltsabteilung), do którego należą:
 - wydział wojsk lądowych (H. A. - Heer),
 - wydział marynarki wojennej (H. A. - Marine).
- 3. **Zarządu Bibliotek Wojskowych** (Bü - Bücherei).

C. **Szef Kierownictwa Wojska***) (Chef der Heeresleitung), podległy ministrowi sił zbrojnych, jest właściwym dowódcą wojska lądowego.

Kierownictwo Wojska (H. L. - Heeresleitung) składa się z:

1. **Urzędu Personalnego** (P. A.-Heeres Pers. Amt),
2. **Sztabu Głównego** (T. A. - Truppenamt), którego oddziały są następujące:

*) Od marca 1920 do października 1926, generał płk. (Generaloberst) Hans von Seeckt, właściwy twórca obecnego wojska niem.

Od października 1926 do listopada 1930, generał płk. Wilhelm Heye.

Od listopada 1930 r. awansowany na generała broni dotychczasowy generał brygady Freiherr von Hammerstein-Equord (Curt).

- T. 1 — Operacyjny.
- T. 2 — Organizacyjny.
- T. 3. — Statystyczny (Oddz. II).
- T. 4. — Wyszkoliowy.

3. **Urzędu Administracyjnego Wojska** (V. A. Heeres Verwaltungsamt).

4. **Urzędu Uzbrojenia Wojska** (Wa. A. Heeres Waffen Amt).

5. **Urzędu Sił Zbrojnych** (Wehramt), do którego należą:

- In. 2. — Inspektor piechoty.
- In. 3. — „ kawalerji.
- In. 4. — „ artylerji.
- In. 5. — „ saperów i obozów warownych.
- In. 6. — „ oddziałów transportowych (K = sam., F = tab.).
- In. 7. — „ formacyj łączności.
- S. In. — „ służby zdrowia.
- V. In. — „ służby weterynaryjnej.

6. **Inspektoratu Szkół Broni**—In. 1., do którego należą szkoły:

- piechoty — w Dreźnie,
- kawalerji — w Hanowerze,
- artylerji — w Jüterbog,
- saperów — w Monachjum.

D. **Szef Kierownictwa Marynarki Wojennej**
(patrz str. 58).

II. ORGANIZACJA WYŻSZYCH DOWÓDZTW (patrz mapka 2).

A. **Korpusy** (Gruppen Kommando).

- I. Berlin (wschodni), razem 4 dywizje piechoty i 2 dywizje kawalerji.
- II. Kassel (zachodni), razem 3 dywizje piechoty i 1 dywizja kawalerji.

Sztab dowództwa korpusu składa się z:

- sztabu głównego (I. Generalstab),
- adjutantury (II. Adjutantur),
- wydziału prawnego (III. Rechtsabteilung),
- sztabowych oficerów broni i służb,
mianowicie:
 - Stomag — karabinów maszynowych.
 - Stoart — artylerji.
 - Stopi — saperów.
 - Stonach — łączności.
 - Stokraft — samochodów.
 - Stofahr — taborów.

Korpusy, posiadające charakter dowództw frontów, stanowią szczebel służbowy między dywizjami piechoty i kawalerji im podległymi, a kierownictwem wojska (H. L.), z wyjątkiem spraw administracyjnych, przyczem do kompetencji do-

wódców korpusów należy przedewszystkiem nadzór nad wyszkoleniem podległych im oddziałów.

B. Okręgi — Dywizje Piechoty (Wehrkreis-kommando - Infanterie Division).

1. Królewiec obejmuje Prusy Wschodnie.
2. Szczecin obejmuje Pomorze, Meklenburgję, Szlezwik.
3. Berlin obejmuje Brandenburgję, Śląsk.
4. Drezno obejmuje Saksonję (państwo i prowincję).
5. Stuttgart obejmuje Wirtembergję, Badenję, Hesję, Turyngję.
6. Monaster obejmuje Hanower, Brunświk, Oldenburgję, Westfalję.
7. Monachjum obejmuje Bawarję.

W każdym okręgu jest rozmieszczona jedna dywizja piechoty. Dowódcy poszczególnych dywizyj piechoty są jednocześnie dowódcami danych okręgów, czyli dowódcami terytorjalnymi, którym podlegają, prócz jednostek własnej dywizji piechoty, oddziały, obozy warowne, obozy ćwiczeń i urzędy, rozmieszczone na obszarze okręgu.

Dowódca dywizji piechoty ma do swej dyspozycji dowódców piechoty i artylerji dywizyjnej.

Sztab dowództwa dywizji piechoty składa się, podobnie jak sztab korpusu, z:

— sztabu głównego (I. Generalstab),

- adjutantury (II. Adjutantur),
- wydziału prawnego (III. Rechtsabteilung),
- sztabowych oficerów broni i służb,
mianowicie:
 - Stoinf — piechoty.
 - Stomin — miotaczy min.
 - Stoart — artylerji.
 - Stopi — saperów.
 - Stonach — łączności.
 - Stokraft — samochodów.
 - Stofahr — taborów.

Skład dywizji piechoty jest następujący:

- 3 pułki piechoty, podległe dowódcy piechoty dywizyjnej,
- 1 pułk artylerji polowej podległy dowódcy artylerji dywizyjnej,
- 1 bataljon saperów podległy dowódcy piechoty dywizyjnej,
- 1 bataljon łączności,
- 1 dywizjon samochodowy,
- 1 dywizjon taborowy, podległy dowódcy artylerji dywizyjnej,
- 1 oddział sanitarny.

C. Dywizje kawalerji (Kavallerie - Division).

1. Frankfurt n. Odrą, której pułki są rozmieszczone na obszarach okręgów: I, II, III i IV.
2. Wrocław, której pułki są rozmieszczone na obszarach okręgów: III i IV.

3. Weimar, której pułki są rozmieszczone na obszarach okręgów: II, V, VI i VII.

Sztab dowództwa dywizji kawalerji jest zorganizowany podobnie jak sztab dowództwa dywizji piechoty.

Skład dywizji kawalerji jest następujący:

6 pułków kawalerji,

1 dywizjon artylerji konnej, należący do jednego z pułków artylerji polowej.

(U w a g a. Sztaby brygad kawalerji, zakazane układem wersalskim, formuje się na okres manewrów).

III. ORGANIZACJA DOWÓDZTW PUŁKÓW (równorzędnych).

Sztab dowódcy pułku (piechoty, kawalerji, artylerji, równorzędnych) składa się z:

— pułkownika przy sztabie (Oberst beim Stab), który jest zastępcą dowódcy.

— Referatów I — IV.

— Referatu NO. (Nachrichten Offizier).

— Sp (Sportowego).

— Woko. (Komisji mieszkaniowej).

— R. (Registratury).

Administracja pułku. Organami administracyjnymi są płatnicy (Zahlmeister) oraz urzędy gospodarcze i rachunkowe (Heereswirtschafts = u. Rechnungs = Ämter).

IV. BRONIE I SŁUŻBY.

A. Piechota.

1. **Pułki.** Ilość: 21.

Skład: dowództwo,

- 3 bataljony (Infanterie Bataillon),

- 1 bataljon wyszkolenia (Ausbildungs Batl.),
kompanja miotaczy min.

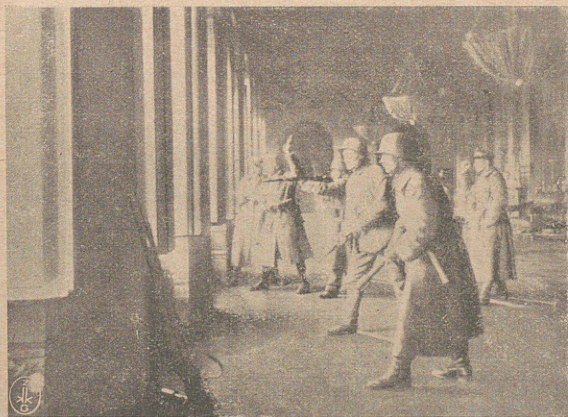
Dywizje piechoty mają wśród 9 bataljonów linjowych, jeden bataljon strzelców (Jäger Bataillon).

1. Pozycja strzelecka wśród drzew.

2. Strzelanie ze stoku z lekkiego karabina maszynowego.

3. Fragment walki w mieście.

2. **Bataljony.** Ilość: 63.

Skład: dowództwo,

3 kompanje,

1 kompanja ciężkich karabinów maszynowych.

Bataljony są jednostkami gospodarczemi (mają oficerów kasowych, lekarzy, orkiestry).

3. **Bataljony szkolne.** Ilość: 21.

Skład: dowództwo,

3 kompanje.

4. **Kompanje.** Ilość: 189 (w tem 21 kompanij strzelców).

Skład: 3 plutony.

Pluton po 3 drużyny grenadjerskie i po 2 drużyny fizyljerskie (lekkih karabinów maszynowych).

5. **Kompanje ciężkich karabinów maszynowych.** Ilość: 63.

Skład: 4 plutony po 3 ciężkie karabiny maszynowe, 4-te plutony, t. zw. Begleitzüge, z obsługą na wozach.

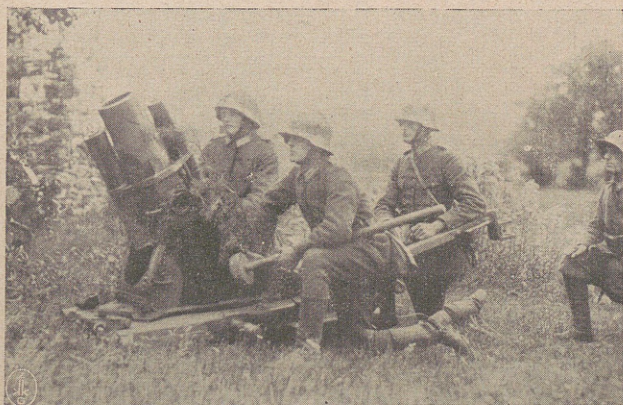
6. **Kompanje miotaczy min.**

Ilość: 21 (w tem 2 górskie).

Skład: 4 plutony po 3 miotacze min, 1-e plutony mają 3 średnie, reszta plutonów po 3 lekkie miotacze min.

4. Ciężki karabin maszynowy na stanowisku przeciwlotniczym.

5. Stanowisko miotacza min.

7. Dyzi lokacja (patrz mapka 4).

p.p.	S z t a b	I baon	II baon	III baon	kom. miot. mln	Baon wyszkol.
		(1 — 4 kp.)	(5 — 8 kp.)	(9 — 12 kp.)	(13 kp.)	(14 — 16 kp.)
1	Königsberg ¹⁾	Königsberg ¹⁾	Insterburg ⁴⁸⁾	Gumbinnen ²⁴⁾	Königsberg ¹⁾	Königsberg ¹⁾
2	Allenstein ²⁾	Ortelsburg ¹²⁾	Rastenburg ⁴⁹⁾	Loetzen ²⁰⁾	Allenstein ¹⁰⁾	Allenstein ⁴⁰⁾
		Allenstein ⁴³⁾				
3	Dt. Eylau ³⁾	Marienburg ¹⁴⁾	Dt. Eylau ³⁾	Osterode ²⁰⁾	Dt. Eylau ³⁾	Marienwerder ³⁸⁾
4	Kolberg ¹⁾	Starogard ⁴⁵⁾	Kolberg ¹⁾	Dt. Krone ²⁷⁾	Kolberg ¹⁾	N. Stettin ³⁴⁾
5	Stettin ⁵⁾	Stettin ⁵⁾	Neu Ruppin	Schneidemühl ²⁸⁾		Greifswald ³⁰⁾
6	Łubek ⁶⁾	Schwerin ¹⁰⁾	Łubek ⁶⁾	Rostock	Stettin ⁵⁾	Ratzeburg
7	Schweidnitz ⁷⁾	Oppeln-Neisse ¹⁷⁾	Hirschberg ²⁹⁾	Breslau ²⁰⁾	Schweidnitz ⁷⁾	Schweidnitz ⁷⁾
8	Frankfurt O.	Frankfurt O.	Glogau ²²⁾ i ⁴¹⁾	Görlitz ³⁵⁾	Frankfurt O.	Liegnitz ²⁹⁾ i ⁴⁰⁾
9	Potsdam ⁸⁾	Potsdam ⁸⁾	Potsdam ³⁾ i ⁴⁷⁾	Spandau ³⁴⁾	Potsdam ⁸⁾	Wunsdorf
10	Dresden ⁹⁾	Dresden ⁹⁾	Bautzen ³⁶⁾	Dresden ⁹⁾	Dresden ⁹⁾	Löbau
11	Leipzig ¹⁰⁾	Freiberg	Leipzig ¹⁰⁾	Leipzig ¹⁰⁾	Leipzig ¹⁰⁾	Döbeln
12	Halberstadt	Zerbst-Dessau	Quedlinburg	Magdeburg	Halberstadt	Halberstadt
13	Ludwigsburg	Stuttgart	Ludwigsburg	Ulm	Ludwigsburg	Gmund
14	Konstanz ³⁷⁾	Meiningen	Tübingen	Konstanz ³⁷⁾	Konstanz ³⁷⁾	Donauesschingen-Villingen.
15	Kassel	Giesßen	Eisenach	Kassel	Kassel	Marburg
16	Oldenburg	Bremen ⁴²⁾	Hannover ⁴³⁾	Oldenburg	Oldenburg	Osnabrück
17	Braunschweig ³⁸⁾	Braunschweig ³⁸⁾	Göttingen ⁴⁴⁾	Goslar	Braunschweig ³⁸⁾	Celle
18	Paderborn	Paderborn	Münster ⁴⁶⁾	Bückeburg	Paderborn	Detmold
19	München ³⁹⁾	München ³⁹⁾	Augsburg	mein	München ³⁹⁾	Landshut
20	Regensburg ⁴⁰⁾	Regensburg ⁴⁰⁾	Ingolstadt	Kempten-Lindau	Regensburg ⁴⁰⁾	Amberg
21	Nürnberg ⁴¹⁾	Würzburg	Nürnberg ⁴¹⁾	Bayreuth	Fürth	Erlangen

¹⁾ Królewiec, ²⁾ Olsztyn, ³⁾ Ława, ⁴⁾ Kołobrzeg, ⁵⁾ Szczecin, ⁶⁾ Łubeka, ⁷⁾ Świdnica, ⁸⁾ Poznań, ⁹⁾ Drezno, ¹⁰⁾ Lipsk, ¹¹⁾ sztab II-go batalionu oraz 7 i 8 kompania od 15.IX.1930, ¹²⁾ Olsztyn, ¹³⁾ Malbork, ¹⁴⁾ Starogród, ¹⁵⁾ Szwecyn, ¹⁶⁾ Opole-Nissa, ¹⁷⁾ Wyrzysk, ¹⁸⁾ Rastembork, ¹⁹⁾ Jeleniogóra, ²⁰⁾ Lignica, ²¹⁾ Głogów, ²²⁾ Budziszyn, ²³⁾ Gąbin, ²⁴⁾ Ostroda, ²⁵⁾ Walcz, ²⁶⁾ Pila, ²⁷⁾ Wrocław, ²⁸⁾ Zgorzelec, ²⁹⁾ Szpawada, ³⁰⁾ Kłodzko, ³¹⁾ Kwidzyn, ³²⁾ Szczecinek, ³³⁾ Gryfów, ³⁴⁾ Hanower, ³⁵⁾ od 1.IX.1930, ³⁶⁾ Brunów, ³⁷⁾ Monachium, ³⁸⁾ Ratybona, ³⁹⁾ Norimberga, ⁴⁰⁾ Brema, ⁴¹⁾ Hanower, ⁴²⁾ Getynga, ⁴³⁾ Passawa, ⁴⁴⁾ od 1.XI.1930, ⁴⁵⁾ 5 kompania od 15.IX.1930, ⁴⁶⁾ Monaster.

Uwaga. Bataliony (miejscowości) podkreślone, są batalionami strzelców (w każdej dywizji jest jeden batalion strzelców).

6. Oddział górski w marszu.

B. Kawalerja.

1. Pułki. Ilość: 18.

Skład: dowództwo,

4 szwadrony (1 — 4),

1 szwadron wyszkolenia (5).

(U w a g a. Ponadto 7 pułków kawalerji ma 6-te szwadrony, przeznaczone na kawalerję dywizyjną przy dywizjach piechoty).

2. Szwadrony. Ilość: 97.

Skład: 4 plutony.

Pluton: 3 — 4 drużyny po 8 ludzi.

(U w a g a. Układ wersalski zezwolił Niemcom na posiadanie w dywizjach kawalerji po 12 ciężkich karabinów maszynowych, natomiast zabronił posiadania lekkich karabinów maszynowych. Lance kawalerja niemiecka zniosła w roku 1928).

7. Kolumna marszowa kawalerji.

3. Dyzylokacja (patrz mapka 5).

p.k.	S z t a b	S Z W A D R O N Y					6. dla 7 d.p.
		1.	2.	3.	4.	5. wyszkol.	
1	Tilsit ¹⁾		Instenburger ¹⁴⁾		Tilsit ¹⁾		
2	Osterode ²⁾	Allenstein ¹⁶⁾	Osterode ²⁾	Allenstein ¹⁶⁾	Osterode ²⁾	Osterode ²⁾	
3	Rathenow	Stendal	Rathenow	Stendal	Rathenow	—	
4	Potsdam ³⁾	Potsdam ³⁾	Perleberg	Potsdam ³⁾	Potsdam ³⁾	—	
5	Stolp ⁴⁾	Belgard ¹¹⁾	Perleberg	S t o l p ⁴⁾	Potsdam ³⁾	—	
6	Pasewalk	Pasewalk	Schwedt	Demmin	Pasewalk	Demmin	
7	Breslau ⁵⁾	Breslau ⁵⁾	Schwedt	Lüben ¹⁷⁾	Breslau ⁵⁾ -(Brieg) ²²⁾	Breslau ⁵⁾ i ²¹⁾	
8	Oels ⁶⁾	Militzsch ¹²⁾	Oels ⁶⁾	Militzsch ¹²⁾	Namslau ¹⁸⁾	—	
9	Fürstentau ⁷⁾	Fürstentau ⁷⁾	Oels ⁶⁾	Beeskow	Fürstentau ⁷⁾	—	
10	Züllichau ⁷⁾	Torgau	Torgau	Züllichau ⁷⁾	Ohlau ¹³⁾	—	
11	Neustadt ²⁰⁾	Ohlau ¹³⁾	Leobschütz ¹⁵⁾	Neustadt ²⁰⁾	Grossenhain	Dresden ⁸⁾	
12	Dresden ⁸⁾	Grimma	Grossenhain	Grimma	Dresden ⁸⁾	—	
13	Hannover ⁹⁾	Hannover ⁹⁾	Grossenhain	Lüneburg	Hannover ⁹⁾	—	
14	Ludwigslust	Ludwigslust	Parchim	Schleswig ¹⁹⁾	Ludwigslust	Münster ²⁴⁾	
15	Paderborn	Neuhaus	Neuhaus	Münster ²⁴⁾	Paderborn	Langensalza	
16	Erfurt	Hofgeismar	Hofgeismar	Erfurt	Hofgeismar	Straubing	
17	Bamberg	Bamberg	Ansbach	Ansbach	Bamberg	—	
18	Stuttgart-Cannstatt	Ludwigsburg	Stuttgart-Cannstatt	Ludwigsburg	Stuttgart-Cannstatt	—	

1) Tylża, 2) Ostróda, 3) Poczdam, 4) Słupsk, 5) Wrocław, 6) Oleśnica, 7) Cylchowa, 8) Drezno
 9) Hanower, 10) Olsztyn, 11) Białogłód, 12) Międzybóże, 13) Oława, 14) Wyrzysk, 15) Głuchów, 16) Olsztyn,
 17) Lubin, 18) Namysłów, 19) Szlęzów, 20) Prawdów, 21) od 1.X.1930 r. dawniej 6 szwadron 4 pułku
 kawalerji w Poczdamie, 22) Przewidziana zmiana garnizonu, 23) Brzeg, 24) Monaster.

C. Artylerja.

I. Polowa.

Ilość: 7 pułków artylerji polowej.

Skład: dowództwo (wszystkie 7 w okresie 28/29 zmotoryzowane).

3 dywizjony.

1 baterja wyszkolenia.

W każdym pułku 4 baterje (1.*) 4. 6. i 7) mają armaty wzoru „F. K. 16.“.

W każdym pułku 1 baterja (3), ma armaty wzoru „F. K. 96/16“.

W każdym pułku 3 baterje (2. 5. i 8.) mają haubice wzoru „l. F. H. 16.“.

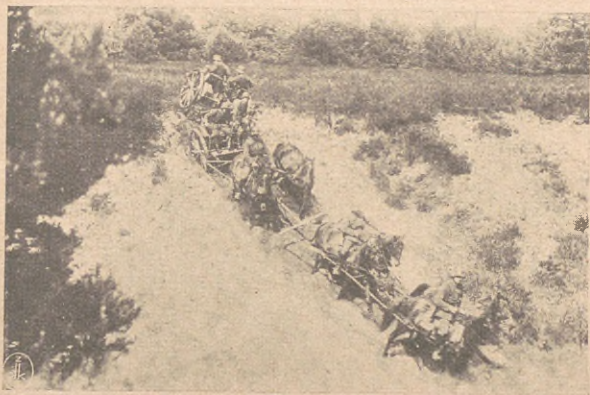
W każdym pułku 1 baterja (9) ma zmotoryzowane armaty przeciwlotnicze „Kw. G. 14. Kp.“**), albo „Kw. G. 14. Rh.“***).

W 7 pułku artylerji polowej 2 baterje (4,6), mają armaty górskie „Geb. K. 15“.

*) Wyjątek w 1 pułku artylerji polowej — zamiast 1. baterji — 9. baterja.

**) „Kp” — fabryka Kruppa.

***) „Rh” — fabryka Rheinmetall.

8. Artylerja polowa w marszu przez wąwóz.

III dywizjon 3 pułku artylerji polowej załogujący w Jüterbog jest dywizjonem doświadczalnym i podlega bezpośrednio inspektorowi artylerji „In. 4.”.

II. **K o n n a.**

Istnieją 3 dywizjony artylerji konnej: 1. i 2. dyw. kawalerji przydzielone jako IV i V dywizjony do 3 pułku artylerji polowej, oraz

3. dyw. kawalerji przydzielony jako IV dywizjon do 6 pułku artylerji polowej.

Baterje konne mają armaty wzoru „F. K. 16”.

III. Dylokacja artylerji polowej i konnej (patrz mapka 6).

(Artylerja polowa i konna mają razem 204 armat polowych oraz 84 haubic).

P.A.P.	Sztab	I. dyon (1—3 bat.)	II. dyon (4—6 bat.)	III. dyon (7—9 bat.)	Wyszkoleniowa (10 bat.)	IV. Konny (11—13bat.)	V. Konny (14—16 bat.)
1	Königsberg ¹⁾	Inssterburg ⁵⁾	Königsberg ¹⁾	Allenstein ⁹⁾	Königsberg ¹⁾	—	—
2	Schwerin ²⁾	Stettin ⁶⁾	Güstrow-Schwerin	Itzehoe	Schwerin ²⁾	—	—
3	Frankfurt O.	Schweidnitz ⁷⁾	Frankfurt O.	Jüterbog ¹⁴⁾	Frankfurt O.	Potsdam ¹¹⁾	Sagan ¹²⁾ Sprottau ¹⁵⁾
4	Dresden ³⁾	Halberstadt	Bautzen ⁸⁾	Dresden ³⁾	Dresden ³⁾	—	—
5	Fulda	Fulda	Ulm	Ludwigsborg	Ulm	—	—
6	Minden	Münster ¹³⁾	Minden	Hannover- ¹⁰⁾ Wolfenbüttel	Hannover ¹⁰⁾	Verden-Fritzlar	—
7	Nürnberg ⁴⁾	Würzburg	Landsberg-München	Nürnberg ⁴⁾ Fürth	Erlangen	—	—

¹⁾ Królewiec

²⁾ Szweryn

³⁾ Dreżno

⁴⁾ Norymberga

⁵⁾ Wystruć

⁶⁾ Szczecin

⁷⁾ Świdnica

⁸⁾ Budziszyn

⁹⁾ Olisztyn

¹⁰⁾ Hanower

¹¹⁾ Poczdam

¹²⁾ Żegań

¹³⁾ Monaster

¹⁴⁾ Podlega bezpośrednio inspektorowi Artylerji „In 4”.

¹⁵⁾ Szprotawa

IV. Artylerja ciężka (unieruchomiona).

Układem wersalskim zezwolono Reichswehrze na posiadanie w obozie warownym **Królewiec** (Königsberg) następujących **unieruchomionych** ciężkich dział:

- 6 armat — „10 cm K. 17.”,
- 12 haubic — „S. F. H. 13.”,
- 2 armat — „15 cm K. 16. Kp.”,
- 2 moździerzy — „lg. 21 cm Mrs.”,
- 12 dział ciężkich przeciwlotniczych „8.8 cm K. Flak”,
- 4 dział przeciwlotniczych „10.5 cm O=Flak”.

D. Saperzy.

Ilość: 7 bataljonów.

- Skład: sztab,
2 kompanje saperów,
1 kolumna pontonowa,
1 pluton reflektorów.

D y z l o k a c j a:

1. Königsberg¹⁾.
2. Stettin²⁾.
3. Küstrin²⁾.
4. Magdeburg.
5. Ulm. Neu Ulm.
6. Minden,
7. München³⁾.

(Oдноśniki patrz pod „E. Łączność”).

9, Przeprowa na pływaku.

E. Łączność.

Ilość: 7 bataljonów.

Skład: sztab,

2 kompanje.

D y z l o k a c j a :

1. Königsberg¹⁾.
2. Stettin²⁾.
3. Potsdam⁴⁾.
4. Dresden⁵⁾.
5. Stuttgart, Cannstadt.
6. Hannover⁶⁾.
7. München³⁾.

1) Królewiec, 2) Szczecin, 3) Monachjum, 4) Poczdam,
5) Drezno, 6) Hanower, 7) Kistrzyń.

10. Centrala łączności w terenie.

F. Samochody.

Ilość: 7 dywizjonów.

Skład: sztab, 3 kompanje.

Dyzlokacja.

Dy- ony	S z t a b i 1 komp.	2 komp.	3 komp.
1	Königsberg ¹⁾	Allenstein ⁵⁾	Königsberg ¹⁾
2	Stettin ²⁾	Schwerin ⁶⁾	Kolberg ⁸⁾
3	Berlin-Lankwitz	Döberitz ¹³⁾	Neisse ⁹⁾
4	Dresden ³⁾	Magdeburg	Leipzig ¹⁰⁾
5	Stuttgart-Cannstadt	Ulm	Kassel
6	Münster ¹⁴⁾	Hannover ⁷⁾	Münster ¹⁴⁾
7	München ⁴⁾	Würzburg	Fürth

Reichswehrze zezwolono na posiadanie 105 nieuzbrojonych samochodów pancernych.

Oдноśniki patrz pod tabelą „Dyzlokacja taborów“.

rr. Oddział motocyklistów.

G. Tabory.

Ilość: 7 dywizjonów.

Skład: sztab, 4 szwadrony.

Dyzlokacja.

Dy- ony	S z t a b	1	2	3	4
1	K ö n i g s b e r g ¹⁾			Gumbinen ¹¹⁾	Königsberg ¹⁾
2	A l t d a m m (Rendsburg) ¹²⁾		A l t d a m m		R e n d s b u r g
3		B e r l i n - L a n k w i t z			Küstrin ¹⁵⁾
4	Berlin		D r e s d e n ³⁾	Magdeburg	Landsberg ¹⁶⁾
5	Ludwigsburg	Ulm	Ludwigsburg	Kassel	Ulm
6	Hannover ⁷⁾	Celle	Jüterbog	Osnabrück	Hannover ⁷⁾
7	M ü n c h e n ⁴⁾			Erlangen	Landshut

¹⁾ Królewiec ²⁾ Szczecin ³⁾ Drezno ⁴⁾ Monachjum ⁵⁾ Olsztyn ⁶⁾ Szweryn
⁷⁾ Hanower ⁸⁾ Kołobrzeg ⁹⁾ Nissa ¹⁰⁾ Lipsk ¹¹⁾ Gąbin ¹²⁾ Przewidz. zmiana
garniz. ¹³⁾ Dobrzyca ¹⁴⁾ Monaster ¹⁵⁾ Kistrzyń ¹⁶⁾ Górski szwadron; bawarski.

H. Służba zdrowia.

Ilość: 7 oddziałów.

Skład: sztab,
oddział konny,
oddział samochodowy.

D y z l o k a c j a :

1. Königsberg¹⁾
2. Stettin²⁾
3. Berlin
4. Dresden³⁾
5. Stuttgart
6. Münster⁵⁾
7. München⁴⁾.

1) Królewiec, 2) Szczecin, 3) Drezno, 4) Monachjum,
5) Monaster.

I. Służba weterynaryjna.

Do inspektoratu służby weterynaryjnej („V. In.“) należą 3 kuźnie — szkoły dla podkuwaczy (Berlin, Hanower, Monachjum), urząd doświadczalny służby weterynaryjnej (Heeresveterinäruntersuchungs Amt) oraz oddział weterynaryjny arsenału w Szpandawie (Weterinärmittel Abteilung des Zeugamt Spandau).

J. Służba remontowa.

Podlega inspektorowi kawalerji („In. 3“).

Komisje poborowe (Remontierungskommission) są 2: I Królewiec, II Berlin.

Urzędów remontów jest 8:

1. Barkupönen (Gumbinnen ¹⁾) — Prusy Wschodnie).
2. Ferdinandshof (Uckermünde — Pomerania).
3. Liesken pod Schippenbeil (Bartenstein — Prusy Wschodnie).
4. Meklenhorst pod Neustadt (Rückenberg — Hanower).
5. Neuhoft — Ragnit ²⁾ (Prusy Wschodnie).
6. Neuhoft — Treptow ³⁾ (Rega).
7. Weeskenhof pod Pr. Holland (Prusy Wschodnie).
8. Berthelsdorf pod Herrnhut (Saksonja).

¹⁾ Gąbin, ²⁾ Ragnit, ³⁾ Trzebiatowo.

K. Służba uzbrojenia.

Podlega „Urzędowi Uzbrojenia Wojska”.
(Wa A. = Heeres Waffen Amt).

Arsenały (Zeugamt) istnieją 3:

2 główne w Szpandawie i Kassel,

1 dodatkowy (Nebenzeugamt) w Królewcu.

Składy amunicyjne (Munitionsanstalt) ma każdy okręg (Wehrkreis), mianowicie:

1. w Królewcu,

2. w Szczecinie,
3. w Jüterbog,
4. w Zeithain,
5. w Kassel,
6. w Hannoverze,
7. w Ingolstadt.

„Stacja doświadczalna” (Heeres Versuchs Station), w obozie ćwiczeń Neuhammer oraz

„Obóz ćwiczeń Kummersdorf” podlegają również bezpośrednio „Urzędowi Uzbrojenia Wojska”. (Wa. A. Heeres Waffen Amt).

L. Służba intendentury.

Dowództwa korpusów (Gruppen Kommando) mają intendentów jako doradców gospodarczych.

Dowództwa okręgów (Wehrkreiskommando), mają „Urzędy administracji okręgu”, (Wehrkreis Verwaltungs Amt).

3. Okręg (Berlin, Brandenburgja, Śląsk) ma dodatkowo „rejonowy” urząd administracji we Wrocławiu.

Dowództwa dywizji kawalerji mają „referentów administracyjnych” (Verwaltungsreferent).

V. ETATY (pokojoye).

A. Etaty poszczególnych jednostek.

J e d n o s t k a	Office- rów	Urzęd- ników	Szereg
1. Sztaby.			
Sztab dowództwa korpusu	32	5	151
Sztab dowództwa okręgu (dywizji piechoty)	25	9	69
Sztab dowództwa dywizji kawalerji	17	3	51
Sztab dowódcy piechoty dywizyj- nej	4	—	30
Sztab dowódcy artylerji dywizyjnej	2	—	30
2. Piechota.			
Sztab pułku	7	—	29
Sztab bataljonu	4	4	47
Kompanja piechoty (Infanterie) . .	3	—	160
Kompanja strzelców (Jäger) . . .	4	—	160
Kompanja ciężkich karabinów ma- szynowych (Inf., Jäg.)	4	—	132
Kompanja miotaczy min (górska)	6	1	150
Sztab bataljonu wyszkolenia . . .	4	2	21
Kompanja wyszkolenia	3	—	94
3. Kawalerja.			
Sztab pułku	12	4	42
Szwadron pułku kawalerji	5	—	160
Szwadron dywizji piechoty	5	—	122
Szwadron wyszkolenia	5	—	151
4. Artylerja.			
Sztab pułku	7	1	45
Sztab dywizjonu artylerji polowej	6	3	22
Sztab dywizjonu artylerji konnej	8	3	24
Baterja polowa	6	—	120
Baterja konna	5	—	126

J e d n o s t k a	Oficerów	Urzędników	Szereg.
Baterja zmotoryzowana i baterja górska	6	—	120
Baterja wyszkolenia	4	—	116
5. Saperzy.			
Sztab bataljonu	5	2	38
Kompanja	4	—	148
Kolumna saperska	1	—	48
Pluton reflektorów	—	—	21
6. Łączność.			
Sztab bataljonu	6	4	39
Kompanja	4	—	130
7. Samochody.			
Sztab dywizjonu	4	3	19
Kolumna	2	—	112
8. Tabory.			
Sztab dywizjonu	6	3	34
Szwadron	3	—	104
9. Oddział sanitarny.	9	—	232
10. Szkoły.			
Piechoty	33	26	308
Kawalerji	14	12	371
Artylerji	17	33	550
Saperów	3	8	45

B. Ogólny stan według broni, służb, sztabów etc. (Dane z 1929 r.).

O F I C E R O W I E							P O D O F I C E R O W I E							
Generałowie			Sztabowi		Młodszy		Razem							
broni	dyw.	bryg.	plk.	pplk. mjr.	kpt.	por. ppor.	st. sierż.	sierż.	plut. kpr.	Razem	st. szer. i szer. *)	Razem		
21 pułków piechoty	—	—	21	112	497	882	1512	378	2184	7707	10542	40635	52689	
18 pułków kawalerji	—	—	18	36	133	408	595	115	539	2127	2932	12464	15991	
7 pułków art. polowej	—	—	7	31	148	403	589	86	529	1379	2231	8007	10827	
7 batalionów saperów	—	—	—	7	28	42	77	21	147	497	700	2093	2870	
7 batalionów łączności	—	—	—	7	21	49	77	14	119	308	532	1547	2156	
7 dywizjonów taborów	—	—	—	7	28	56	91	28	126	497	721	2394	3206	
7 dywizjonów samochod.	—	—	—	7	28	35	70	21	126	364	539	1918	2527	
7 batalionów sanitarn. w sztabach, szkołach, komendach i t. d.	—	—	—	7	14	42	63	29	145	692	866	1927	2856	
Razem:	3	14	25	59	356	225	42	724	131	306	831	1817	3035	5576
Urząd. 202														
Urząd. 1100 +1302														

Razem: 4000

=75120=100000

*) Celem ukrycia nikłego procentu szeregowych bez stopni, etaty niemieckie nie wykazują ilości czterech kategorii starszych szeregowców, których posiadają (patrz „Przebieg służby szeregowców” str. 50).

Według danych z 1930 r. było:

generał pułkownik	1
generałów broni	2
„ dywizji	15
„ brygady	28
pułkowników	119
podpułkowników	231
majorów	379
kapitanów	1 122
poruczników	1 306
podporuczników	653
lekarzy młodszych	83
weterynarzy młodszych	45
razem	3 984
w tem: lekarzy	293
weterynarzy	200
podoficerów	28 880
st. szer. i szer.	70 020
razem	102 884

W Kierownictwie Wojska Lądowego (Heeresleitung) pracuje

około	230 oficerów
„	400 urzędników etatowych
„	150 „ nieetatowych
„	400 podoficerów i
„	200 kobiet

razem „ 1 380 osób

Ogółem w wojsku lądowym jest zatrudnionych około 7 200 sił cywilnych (etatowych).

W Kierownictwie Marynarki Wojennej (Marineleitung) pracuje

około	50 oficerów i
„	380 sił cywilnych

razem „ 430 osób

Ogółem w marynarce wojennej jest zatrudnionych około 13 500 sił cywilnych (na 15.000 ogólnego stanu marynarki wojennej!).

Oficerów dymisjonowanych z powojennej Reichswehry jest około 1 000, w tem około 100 generałów. Oficerów dymisjonowanych i rezerwy byłego wojska cesarskiego jest około 28.000.

VI. RÓŻNE.

A. Komendanci krajowi.

Z przedwojennych ministerstw wojny Prus, Bawarii, Saksonji, Badenji, Wirtembergji pozostały obecnie tylko stanowiska „komendantów krajowych” (Landeskommandant), którzy są jedynie przedstawicielami państw związkowych wobec władz centralnych i mają między innemi pieczę nad dziedziną administracyjną, ustalaniem odznak oddziałów swych krajów i t. p.

W Prusach komendanta krajowego reprezentuje „Landesdienststelle des Staatsministeriums”.

W Bawarii komendanta krajowego reprezentuje każdorazowy dowódca 7 dywizji piechoty.

W Saksonji komendanta krajowego reprezentuje każdorazowy dowódca artylerji dywizyjnej 4. d. p.

W Badenji komendanta krajowego reprezentuje szef sztabu II korpusu.

W Wirtembergji komendanta krajowego reprezentuje dowódca 13 pułku piechoty.

W Hesji komendanta krajowego reprezentuje dowódca I bataljonu 15 pułku piechoty.

B. Komendy garnizonów (włącznie z marynarką wojenną) znajdują się w następujących miejscowościach:

1.	Berlin	Okręg	(Wehrkreis)	III.
2.	Borkum	„	„	VI.
3.	Cuxhaven	„	„	VI.
4.	Drezno	„	„	IV.
5.	Hanower	„	„	VI.
6.	Wystruć (Insterburg)	„	„	I.
7.	Kilonja	„	„	II.
8.	Monachjum	„	„	VII.
9.	Monaster	„	„	VI.
10.	Szczecinek	„	„	II.
11.	Opole	„	„	III.
12.	Szczecin	„	„	II.
13.	Stuttgart	„	„	V.
14.	Wilhelmshaven	„	„	VI.
15.	Zossen	„	„	III.

C. Komendy obozów warownych (włącznie z marynarką wojenną) znajdują się na obszarach następujących okręgów (Wehrkreis):

na wschodzie Niemiec:

Okręg I — Królewiec

— Piława¹⁾,

— Lec (z umocnieniami lasów i jezior mazurskich),

— Malborg,

¹⁾ Komenda obozu warownego marynarki wojennej.

Okręg II — Swinoujście (Swinemünde¹),

„ III — Kistrzyń,

— Głogów,

— Wrocław,

— Kłodzko (Glatz);

w środku i na północy Niemiec:

Okręg III — Szpandawa²),

„ IV — Königstein³),

„ VI — Wilhelmshaven¹) (z umocnieniami: Schillig, Wangeroog, Spiekeroog, Langeoog),

— Cuxhaven¹) (z umocnieniami: ujście rzek Łaby i Wezery: Neuwerk, Brunsbüttel, St. Peter, Sylt, Amrum),

— Borkum¹) (z umocnieniami: ujście rz. Ems: Fürst, Nordaneg, Baltrum).

Artykuł 180 układu wersalskiego zezwolił Niemcom na utrzymywanie systemu fortyfikacyjnego na południu i **wschodzie** Niemiec w stanie z 10 I 1920 (uprawomocnienie układu wersalskiego). Mimo to Reichswehra bardzo intensywnie rozbudowywała po roku 1920 wschodnie swe fortyfi-

¹) Komendy obozów warownych marynarki wojennej.

²) Komenda specjalna nie istnieje, twierdza podlega komendzie garnizonu Berlin.

³) Komenda specjalna nie istnieje, twierdza podlega komendzie garnizonu Drezno.

kacje, przedewszystkiem w Prusach Wschodnich Królewiec i Lec, na linji rz. Odry Kistrzyń i Głogów.

Niemieckie uchybienia rozpatrywała w r. 1927 specjalnie do tego uprawniona konferencja paryska, która umową z 1 II 1927 zadecydowała przeprowadzenie zniesienia wszystkich nowych fortyfikacyj zbudowanych na prawym brzegu Odry, (7 pod Kistrzyniem, 5 pod Głogowem), oraz 22 fortów nowych pod Królewcem. Jednakowoż do umocnień zainwentaryzowanych w r. 1920. przez międzysojuszniczą komisję kontrolną doliczono (umową z 1 II 1927) 54 nowych fortyfikacyj (31 pod Królewcem, 15 pod Lecem — jeziora i lasy mazurskie, 8 pod Głogowem — lewy brzeg Odry).

Paryska umowa fortyfikacyjna (1 II 1927) ustaliła m. i. linję pasa granicznego, biegnącą na wschodzie Niemiec od Królewca do Ządzborka (Sensburg), od Ządzborka do Malborka, od Piły do Kistrzynia, potem wzdłuż Odry do m. Brzeg (Górny Śląsk), wkońcu torem kolejowym Brzeg—Nissa — Kamienica—Kłodzko (Glatz), oraz linję pasa morskiego, biegnącą w odległości 50 km od wybrzeża morskiego.

Niemcy zobowiązały się w obszarze między granicą polsko-niemiecką, względnie wybrzeżem a oznaczonemi wyżej linjami nie budować nowych fortyfikacyj.

Na fortyfikacje granicy polsko - niemieckiej
wydano od r. 1925 jednorazowo 2.750.000 mk.

w r. 1928 przeznaczono 385.000 „

w r. 1929 żądano 3.250.000 „

w r. 1930 „ 3.264.000 „

Budżet 1930/31 przewiduje 30.000.000 mk. na
okres 10-cio letni.

Wszystkie fortyfikacje niemieckie według
układu wersalskiego nie powinny posiadać uzbro-
jenia, z wyjątkiem obozu warownego Królewiec,
któremu przyznano artylerję ciężką (szczegóły
patrz „artylerja ciężka”—str. 33).

D. Komendy obozów ćwiczeń.

Reichswehra ma dla swych 7 dywizyj piechoty
14 następujących obozów ćwiczeń:

	Okręg (Wehrkr.)		
1. Arys			I.
2. Döberitz	„	„	III.
3. Jüterbog	„	„	III.
4. Klausdorf (sap.)	„	„	III.
5. Neuhammer	„	„	III.
6. Zossen	„	„	III.
7. Kummersdorf			
(poligon)	„	„	III.
8. Altengrabow	„	„	IV.
9. Königsbrück	„	„	IV.
10. Münsingen	„	„	V.
11. Ohrdruf	„	„	V.

12. Senne Lager	Okręg (Wehrkr.) VI.
13. Munster Lager	„ „ VI.
14. Grafenwöhr	„ „ VII.
15. Altenwalde	
(mar. woj.)	„ „ VI.

Ponadto Reichswehra posiada około 900 strzelnic, t. zn. prawie 100% więcej, aniżeli jest kompanij, szwadronów, bateryj, co należy tłumaczyć jedynie daleko idącą współpracą z organizacjami wojskowemi, które z tych strzelnic korzystają.

E. Pułk wartowniczy Berlin.

Do celów wartowniczych i reprezentacyjnych odkomenderowuje się do Berlina (koszary w Moabicie) na przeciąg 3 miesięcy kolejno po:

6 kompanij piechoty;

3 kompanje ciężkich karabinów maszynowych;

1 kompanję miotaczy min;

1 baterję.

F. System poborowy.

Wcielanie do Reichswehry ochotników w wieku 17 — 21 roku życia odbywa się naogół 1 IV i 1 IX każdego roku. Werbunek ochotników uskuteczniają dowódcy kompanij (szwadronów, bateryj).

Wojsko niemieckie może przyjmować rocznie 5.000 ochotników, układ wersalski bowiem zezwala na zwalnianie do 5% stanu 100.000. wojska. Istotnie zwalnia się rocznie około 10.000 ludzi.

Ochotnicy zobowiązują się do 12-letniej służby (oficerowie do 25-letniej). Władze wojskowe mogą w terminie 3-miesięcznym wypowiedzieć służbę, jeżeli ochotnik pod względem fizycznym, umysłowym lub moralnym nie odpowiada stawianym warunkom.

G. Przebieg służby szeregowców.

Pierwsze półrocze ochotnicy - rekruci szkolą się w oddziałach (bataljonach, szwadronach, bateriach) wyszkolenia.

Szeregowiec może awansować na starszego szeregowca ¹⁾ I stopnia (Oberschütze) po 2 latach służby,

- na starszego szeregowca II stopnia (Gefreiter) po 4 latach służby,
- na starszego szeregowca III stopnia (Obergefreiter) po 6 latach służby,
- na starszego szeregowca IV stopnia (Stabsgefreiter) po 8 latach służby.

¹⁾ W Reichswehrze są aż cztery kategorie starszych szeregowców, wskutek czego szeregowych bez stopni prawie niema.

H. Przebieg służby podoficerów.

Szeregowcy, którzy się nadają na podoficerów, mogą, po upływie 3 letniej służby i po zdanym egzaminie, być mianowani kandydatami na podoficera (Unteroffiziers Anwärtter) i awansować:

- na kaprała (Unteroffizier) po 4 letniej służbie;
- na plutonowego (Unter Feldwebel-Wachtmeister) po 6 letniej służbie;
- na sierżanta (Feldwebel - Wachtmeister) po 3 letniej służbie podoficerskiej;
- na starszego sierżanta (Ober - Feldwebel-Wachmeister) po 2 letniej służbie w stopniu sierżanta.

W rzeczywistości jednak awanse podoficerskie są znacznie przyspieszone.

I. Przebieg służby podchorążych.

Od kandydatów na oficerów wymagany jest egzamin dojrzałości szkoły średniej. Kandydaci z promocją do 8 klasy gimnazjalnej muszą, po roku służby w wojsku, zdawać egzamin, odpowiadający maturze. Inni (podoficerowie) nadający się na oficerów, poddawani są specjalnym egzaminom, przyczem ilość tych kandydatów na oficerów jest nikła i ustalana rok rocznie przez ministra sił zbrojnych (kilkunastu w ostatnim roku).

W ciągu pierwszego półrocza kandydaci na oficerów pełnią służbę narówni z rekrutami w oddziałach wyszkolenia.

Po zdaniu egzaminu na podchorążych (Fahnenjunker Prüfung), kandydaci są powoływani na pierwszy rocznik szkoły oficerskiej piechoty (Drezno), którą to szkołę kończą w stopniu kaprała - podchorążego (Fahnenjunker).

Drugi rocznik szkoły broni przechodzą:

- podchorążowie piechoty w oficerskiej szkole piechoty w Dreźnie,
- podchorążowie kawalerji w oficerskiej szkole kawalerji w Hanowerze,
- podchorążowie artylerji w oficerskiej szkole artylerji w Jüterbog,
- podchorążowie saperów w oficerskiej szkole saperów w Monachjum.

Drugi rocznik szkół broni kończą podchorążowie egzaminem i awansem na starszego podchorążego (Oberfähnrich).

Awanse na podporuczników następują co najmniej po 2-miesięcznej służbie w linji, na podstawie przeprowadzonych przez pułki głosowań, przy czem kandydat nie może mieć przekroczonego 28 roku życia.

K. Stopnie i oznaki wojska niemieckiego.

(Patrz: Tabele mundurów wojska lądowego i marynarki wojennej).

L. Regulaminy (ważniejsze).

H. Dv. (Heeres-Dienstvorschrift).

- „ 3. Wojskowe prawo karne — Militärstrafgesetzbuch (16 VI 1926).
- „ 4. Ustawa wojskowa — Wehrgesetz v. 23 III 1921.
- „ 12. Regulamin jazdy konnej — Reitvorschrift v. 29 VI 1912. Ausgabe 1926.
- „ 30. Przepisy służby kancelaryjnej — Vorschrift für den Schriftverkehr im Reichsheer. Neudruck 1926.
- „ 73. Regulamin strzelecki dla ciężkich karabinów maszynowych. — Schiessvorschrift für das schwere Masch. Gew.
- „ 94. Służba łączności. — Drahtnachrichtendienst im Reichsheer.
- „ 98. Gołębie pocztowe. — Heeresbrieftauben v. 19 XII 1925.
- „ 111. Regulamin strzelecki dla miotaczy min. — Schiessvorschrift für Minenwerfer 1922.
- „ 130. Regulamin piechoty. — Ausbildungsvorschrift für die Infanterie.
(5 zeszytów + dodatki).

H. Dv. (Heeres-Dienstvorschrift).

- „ 131. Służba garnizonowa. — Garnison-dienstvorschrift.
- „ 200. **Regulamin artylerji. — Ausbildungsvorschrift für die Artillerie.**
(20 zeszytów).
- „ 316. Przepisy dyscyplinarne. — Disziplinarstraßordnung für das Reichsheer.
11 XI 1921.
- „ 220. Regulamin saperski (Służba minerska). — Sprengvorschrift.
- „ 222. Regulamin saperski (Budowa mostów). — Brückenbau (4 części).
- „ 240. Regulamin strzelecki dla karbinów, karabinków, lekkich karabinów maszynowych i pistoletów. Użycie granatów ręcznych.— Schiessvorschrift für Gewehr, Karabiner, l. M. G., Pistole, Vorschrift für den Gebrauch der Handgranaten. 1926.
(Entwurf der Schiessvorschrift für Pistole 08. u Masch. Pistole).
- „ 250. Regulamin walki o twierdze. — Anleitung für den Kampf um Festungen.
- „ 270. **Przepisy do manewrów. — Bestimmungen, für die Grossen Truppenübungen 1925.**

H. Dv. (Heeres-Dienstvorschrift).

- „ 271. **Przepisy dla rozjemców. — Bestimmungen für den Schiedsrichterdienst bei Truppenübungen 1924.**
- „ 276. Regulamin umocnień polowych — Feldbefestigungsvorschrift.
- „ 278. Karabinek. — Karabiner 98.
- „ 297a. Karabin. — Gewehr 98.
- „ 299 **Regulamin kawalerji (Projekt). — Ausbildungsvorschrift für die Kavallerie 1 VII 1923. (Entwurf).**
- „ 316. Służba saperska.—Allgemeiner Pionierdienst für alle Waffen 1924.
- „ 421. Regulamin wojska łączności. — Ausbildungsvorschrift für die Nachrichtentruppe (4 zeszyty).
- „ 467. Regulamin wojska taborowego. — Ausbildungsvorschrift für Fahrtruppen 1923.
- „ 472. Regulamin wojska samochodowego.—Ausbildungsvorschrift für die Kraftfahrtruppen.
- „ 475. Regulamin wychowania fizycznego.—Ausbildungsvorschrift für Leibesübungen des Reichsheeres u. der Reichsmarine 1926.
- „ 487. **Dowodzenie i walka broni połączonych. — Führung u. Gefecht der verbundenen Waffen. (2 części).**

F. H. Podręcznik służby polowej. — Feld-
dienst Handbuch.
Vademecum Cochenhausena—Trup-
penführung (rok rocznie nowe wy-
danie).

M. **Wydawnictwa urzędowe** (ważniejsze),
włącznie z marynarką wojenną.

1. Dziennik Rozkazów dla Wojska Lądowego.
Heeresverordnungsblatt (mniej więcej dwa
razy miesięcznie).
I rocznik 1919 (dawniej „Armee Verord-
nungsblatt“).
2. Dziennik Rozkazów dla Marynarki Wojen-
nej. — **Marineverordnungsblatt** (wychodzi
w miarę potrzeby).
3. Rocznik Oficerski Wojska Lądowego. —
Rangliste des deutschen Reichsheeres
(1 V każdego roku).
4. Rocznik Oficerski Marynarki Wojennej. —
Rangliste der Deutschen Reichsmarine
(1 I każdego roku).

N. **Czasopisma wojskowe** (ważniejsze), włącz-
nie z marynarką wojenną.

1. Artilleristische Rundschau (dwumiesięcz-
nik),
2. Feldartillerie (mies.),
3. Flugsport (2 tyg.),

4. Funker, Der (mies.),
5. Heerestechnik (mies.),
6. Kavallerie, Die (dwutygodnik),
7. Kraft und Verkehr (mies.),
8. Kraftzug, Der (mies.),
9. Kriegskunst in Wort und Bild (mies.),
10. Löbells Jahresberichte über das Heer und Kriegswesen (rocznik),
11. Luftfahrt (mies.),
12. Luftverkehr u. Flugsport (poniedziałki, środy, piątki),
13. Luftschau,
14. Luftwacht, Ausgabe A. (mies.),
15. Luftschutznachrichtenblatt des Flak Vereins (mies. dodatek: Die Luftwacht Ausgabe „B“),
16. Marine Rundschau (mies.),
17. Militär Wochenblatt (Zeitschrift für die Deutsche Wehrmacht, 4, 11, 18, 25 każdego miesiąca),
18. Nachrichten für Seefahrer (Marine Leitung),
19. Nachrichten für Luftfahrer (tygodnik),
20. Offiziersblatt, Deutsches (ok. 3 razy mies.),
21. Offiziersbund, Deutscher (ok. 3 razy mies.),
22. Reichswehr Fachschule (mies.),
23. Soldaten Zeitung (2-tygodnik),
24. Sturm Vogel (mies.),

25. Wissen und Wehr (półrocznie 5 zeszytów),
26. Wehr, Deutsche (mies.).

O. Archiwa.

Centralne Archiwum Wojskowe znajduje się w Poczdamie.

Filje są w Berlinie, Szpandawie, Dreźnie i Sztutgarcie.

Bawaria ma własne archiwum w Monachjum.

Księgarnie wojskowe (centralne).

Offene Worte, Berlin, Bendlerstr. 8.

Mittler & Sohn, Berlin, Kochstr. 68/71.

Eisenschmidt, Berlin, Dorotheenstr. 60.

B. MARYNARKA WOJENNA (Reichsmarine).

(Komendy garnizonów i obozów warownych, wydawnictwa, czasopisma — patrz str. 44, 45, 56).

I. ORGANIZACJA.

1. **Szefowi Kierownictwa Marynarki Wojennej** (Chef der Marineleitung—patrz str. 18), który ma Sztab Kierownictwa Marynarki Wojennej z oddziałami;

- A. Marinekommandoamt,
- B. Allgemeines Marine Amt,
- C. Marine Verwaltungs Amt,
- K. Konstruktions Abteilung,

podlegają:

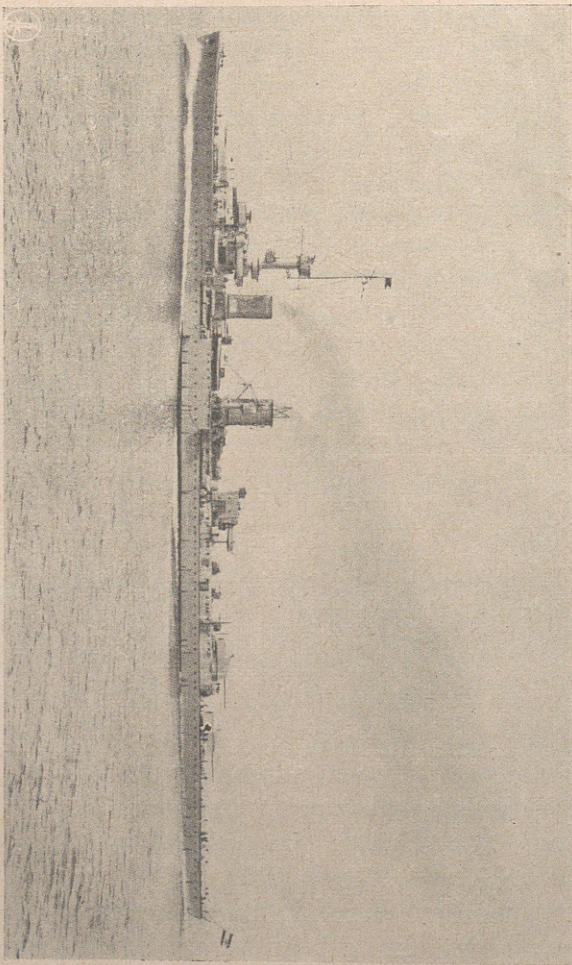
- a) dowódca floty (Kilonja — Bałtyk),
- b) dowódca bazy morza Bałtyckiego — (Kilonja),
- c) dowódca bazy morza Północnego (Wilhelmshaven),
- d) instytuty techniczne, urzędy administracyjne obszaru — Bałtyku i morza Północnego.

2. **Dowódcy floty** (Kilonja — Flottenkommando) podlegają:

- a) **dowódca okrętów linjowych** (Befehlshaber der Linienschiffe B. d. L.);

z okrętami linjowymi:

- „Schleswig - Holstein“ (flagowy dowódcy floty),
- „Hessen“,
- „Schlesien“ (flagowy dowódcy okrętów linjowych),
- „Hannover“ oraz
- „Meteor“ (okręt hydrograficzny) z okrętami pelengowemi II i IV,

12. Krążownik „Königsberg” (1927) 6.000 tonn, 65.000 P., S., 32 mile morskie, 9 dział 15 cm, 4 działa 8/8 cm (długie), 12—50-cio cm rur torpedowych, rejon działania 10.000 mil morskich, załoga 560 ludzi.

b) **Dowódca sił zwiadowczych** (Befehlshaber der Aufklärungsstreitkräfte — B. d. A.)

z krążownikami:

„Königsberg“ (flagowy dowódcy okrętów zwiadowczych).

„Köln“.

„Karlsruhe“ (od 1 I 1931).

„I flotylla torpedowców“ (1. i 2. półflotyllę).

„II flotylla torpedowców“ (3. i 4. półflotyllę).

„Półflotylla trawlerów“.

3. **Dowódcy bazy morza Bałtyckiego** (Kilnaja - Kommando der Marinestation der Ostsee) podlegają:

a) obrona wybrzeża (Küstenverteidigung),

b) oddziały marynarki na lądzie (Marineteile am Lande),

c) nadbrzeżna służba łączności (Küstennachrichtenwesen),

d) inspektoraty wyszkolenia i broni podwodnej, szkoły i stacje doświadczalne (Inspektionen des Bildungs-Torpedo u. Minenwesens, Schul- und Versuchs - Dienst).

4. **Dowódcy bazy morza Północnego** (Wilhelmshaven — Kommando der Marinestation der Nordsee) podlegają:

a), b), c) jak dowódcy bazy morza Bałtyckiego.

d) Inspektoraty artylerji, składy morskie, morski poligon artyleryjski (Altenwalde), szkoły i stacje doświadczalne (Inspektion der Marineartillerie, Marinedepot, Marineschiessplatz, Schul— u. Versuchsdienst).

5. Instytuty techniczne, urzędy administracyjne (Bałtyk i morze Północne), do których należą m. in. Arsenał w Kilonji, Intendentura w Kilonji, Stocznia w Wilhelmshaven, Intendentura w Wilhelmshaven.

II. DANE LICZBOWE.

Marynarka wojenna liczy 15.000 ludzi (w tem 1.500 oficerów), z czego:

- 9.500 przypada na okręty i kadry zapasowe,
- 3.600 przypada na oddziały obrony wybrzeża,
- 1.900 przypada na szkoły, instytuty, urzędy i t. d.

Na 15 okrętów linjowych i krążowników jest 13 admirałów, około 700 oficerów i 170 inżynierów.

Poza tem około 13.500 pracowników cywilnych, t. zn. prawie 100% swego stanu.

Układ wersalski ograniczył ilość (patrz „Ewidencja statków”), pojemność, oraz terminy budowy nowych statków, a mianowicie:

dla okrętów linjowych — 10.000 tonn — mogą być zastąpione nowemi po 20 letniej służbie,

dla krążowników — 6.000 tonn — mogą być zastąpione nowymi po 20 letniej służbie,

dla torpedowców — 600 tonn — mogą być zastąpione nowymi po 15 letniej służbie,

dla kontrtorpedowców — 800 tonn — mogą być zastąpione nowymi po 15 letniej służbie.

Marynarka wojenna ma razem około 160.000 tonn pojemności,

250 dział kalibru ponad 100 mm,

80 dział kalibru poniżej 100 mm,

190 aparatów torpedowych.

Z dniem 1 I 1930 nastąpiły w niemieckiej marynarce wojennej daleko idące zmiany organizacyjno - dyzlokacyjne. Sztab dowództwa floty przeniesiono z Wilhelmshaven (m. Północne) do Kilonji (Kiel—Bałtyk). Jednocześnie nastąpił nowy taktyczny podział niemieckiej floty wojennej na okręty linjowe oraz bojowe statki zwiadowcze (krążowniki, torpedowce, trawlerzy).

Zasadnicze te zmiany należy tłumaczyć nikłą rolą, jaką obecna marynarka wojenna Niemiec odegraćby mogła na wodach Morza Północnego, gdy tymczasem siły niemieckiej floty na Bałtyku przedstawiają poważne znaczenie, szczególnie w wypadku porozumienia niemiecko-rosyjskiego.

O przeciwpolskich zadaniach floty niemieckiej zupełnie jawnie mówiono w parlamencie, a prasa niemiecka wyraźnie podkreślała konieczność przetrzucenia środka ciężkości floty niemieckiej z morza Północnego na Bałtyk.

III. EWIDENCJA OKRĘTÓW.

(Stan z 1. IV. 1930).

Litery „K”, „W” i „P” w poniższem zestawieniu oznaczają:
 K = Kilonja } (Bałtyk) W = Wilhelmshaven (morze Północne)
 P = Piława }

L.p.	O k r ę t	Rok spuszczenia na wodę	Przydzielony do portu woj.	Pojemność (w tonnach)
Okręty wojenne (Kriegsschiffe).				
A. Okręty linjowe (Linienschiffe) Razem 8 (2 w rez.).				
1	Braunschweig	1902	K	13.200
2	Elsass	1903	W	"
3	Hessen	"	K	"
4	Lothringen	1904	K	"
5	Hannover	1905	W	"
6	Schlesien	1906	W	"
7	Schleswig - Holstein	"	K	"
8	*)			
B. Krążowniki (Kreuzer) Razem 8 (2 w rez.).				
9	Nymphe	1899	W	8.000
10	Amazona	1900	W	"
11	Hamburg	1903	W	3.650
12	Berlin	"	K	"
13	Emden	1925	W	6.000
14	Königsberg	1927	K	"
15	Karlsruhe	1928	K	"
16	Köln	"	W	"
C. Torpedowce, kontrtorpedowce (Torpedoboote)				
Razem 32 (8 w rez.).				
17	T. 1) 151	1907	K	675
18	152	"	"	"
29	153	"	"	"
20	154	"	"	"
21	155	"	"	"
22	156	"	"	"

*) Wolne pozycje w ewidencji okrętów oznaczają dozwoloną Niemcom ilość okrętów danego typu, które bądź są w budowie, bądź jeszcze mogą być wybudowane:

1) „T” oznacza klasyfikację okrętów.

L.p.	O k r ę t	Rok spuszczenia na wodę	Przydzielony do portu woj.	Pojemność (w tonnach)
23	T. ¹⁾ 157	1907	K	675
24	158	"	"	"
25	185	1909	"	800
26	190	1910	"	"
27	196	"	"	"
28	G. ¹⁾ 7	1912	"	660
29	8	"	"	"
30	10	"	"	"
31	11	"	"	"
32	S. ¹⁾ 18	"	"	640
33	19	"	"	"
34	23	"	"	"
35	Möwe	1926	W	800
36	Greif	"	"	"
37	Seeadler	"	"	"
38	Albatros	"	"	"
39	Kondor	"	"	"
40	Falke	"	"	"
41	Wolf	1927	"	"
42	Iltis	"	"	"
43	Tiger	1928	"	"
44	Luchs	"	"	"
45	Jaguar	"	"	"
46	Leopard	"	"	"
47				
48				

Pomocnicze okręty wojenne (Kriegsschiffsfahrzeuge).

D. Statki pomiarowe (Vermessungsschiffe) = 2.

49	Panther	1901	K
50	Meteor	1915	W

E. Żaglowiec szkolny (Segelschulschiff) = 1.

51	Niobe	1899	K
----	-------	------	---

F. Transportowiec sztabowy (Flottentender) = okręt posyłkowy (okręt sztabowy).

52	Jagd	1919	W
53	Hela	1917	K
54	Wacht	1919	K

¹⁾ „T” „G” „S” oznacza klasyfikację okrętów.

L. p	O k r ę t	Rok spuszczenia na wodę	Przydzielony do portu woj.
G. Transportowce wodne (Stationstender) = 2.			
55	Nordsee	1914	K
56	Frauenlob	1919	W
H. Szkolne okręty artyleryjskie (Artillerie Schulboote) = 4.			
57	Hay	1907	K
58	Drahe	1908	"
59	Delphin	1919	"
60	Fuchs	"	W
I. Jednostki doświadczalne (Versuchsboote) = 2.			
61	Pelikan	1917	K
62	Nautilus	"	"
J. Okręt strażniczy rybołówstwa (Fischereischutzboot) = 1.			
63	Zieten	1919	W
K. Trawlery (Minensuchboote) = 38.			
64	M. ¹⁾ 50	1916	W
65	60	1917	K
66	61	"	W
67	66	"	K
68	72	"	W
69	75	"	K
70	84	"	"
71	85	"	W
72	89	"	"
73	98	"	K
74	102	"	W
75	104	"	K
76	107	1918	"
77	109	"	"
78	110	"	"
79	111	"	"
80	113	"	"
81	115	"	"

1) „M“ Minensuchboot.

L.p.	O k r ę t	Rok spuszczenia na wodę	Przydzielony do portu woj.
82	M 117	1918	K
83	122	"	"
84	126	"	W
85	129	"	"
86	132	"	"
87	136	"	K
88	145	"	"
89	146	"	W
90	147	"	"
91			
92			
93			
94			
95			
96			
97			
98			
99			
100			
101			

L. Okręty hydrograficzne i doświadczalne
(Vermessungs-u. Versuchsboote) = 6.

102	Peilboot I.	1911	K
103	II.	"	"
104	V.	1912	"
105	Grille	1916	"
106			
107			

M. Okręty wartownicze (Bewachungsfahrzeuge) = 18.

108	U. Z. (S.) ¹⁾ 13	1917	K
109	" " 14	"	"
110	" " 15	"	"
111	" " 16	"	"
112	" " 17	"	"
113	" " 18	"	"
114	" " 19	"	"
115	" " 20	"	"

1) „U.Z. (S.)” oznacza klasyfikację okrętów (Unterseebots Zerstörer).

L.p.	O k r ę t	Rok spuszczenia na wodę	Przydzielony do portu woj.
116	U. Z. (S.) 21	1917	K
117	U. Z. ¹⁾ 12	1919	"
118	" 27	"	W
119	" 28	"	"
120	" 29	"	"
121	" 30	"	"
122	" 32	"	"
123	" 33	"	K
124	" 34	"	"
125	" 35	"	W

N. Okręty ćwiczebne zagrodowe (Sperrübungsfahrzeuge) = bez ograniczeń.

126	C. ¹⁾ 1	1905	W
127	" 2	"	"
128	" 15	"	K
129	" 16	"	"
130	" 6	1906	"
131	" 7	"	"
132	" 9	1907	"
133	" 10	"	"
134	" 4	1908	W
135	" 5	"	K
136	" 11	"	"
137	" 3	1909	W
138	" 13	1912	P
139	" 14	1913	P
140	" 8	1915	K
141	" 12	"	"
142	F. ¹⁾ 7	"	"
143	" 11	"	"
144	" 20	1916	"
145	" 17	1917	"
146	" 46	"	"
147	" 52	"	"
148	" 62	"	"
149	" 69	1918	"
150	" 71	"	"

1) „U. Z.“, „C“, „F“ oznacza klasyfikację okrętów.

C. DYZLOKACJA WOJSKA LĄDOWEGO I MARYNARKI WOJENNEJ (Reichswehr).

I. Wykaz garnizonów.

(patrz mapka 1).

	Okreg (Wehrkreis)
1. Allenstein (Olsztyn)	I.
2. Altenau	II.
3. Altengrabow	IV.
4. Amberg	VII.
5. Ansbach	VII.
6. Arys	I.
7. Augsburg	VII.
8. Bamberg	VII.
9. Bautzen (Budziszyn)	IV.
10. Bayreuth	VII.
11. Beeskow (Fürstenwalde)	III.
12. Belgrad (Białogród)	II.
13. Berlin	III.
14. Berlin — Lankwitz	III.
15. Berlin — Lichterfelde	III.
16. Beithelsdorf p. Herrnhut	IV.
17. Borkum	VI.
18. Brakupönen	I.
19. Braunschweig (Brunświk)	VI.
20. Bremen (Brema)	VI.
21. Breslau (Wrocław)	III.
22. Bückeburg	VI.
23. Cannstatt (Stuttgart)	V.
24. Celle	VI.

	Okreę (Wehrkreis)
25. Cuxhaven	VI.
26. Demmin	II.
27. Dessau	IV.
28. Detmold	VI.
29. Deutsch Eylau (Iława)	I.
30. Deutsch Krone (Wałecz)	III.
31. Döbeln	IV.
32. Döberitz (Dobrzyca)	III.
33. Donaueschingen	V.
34. Dresden (Drezno)	IV.
35. Eisenach	V.
36. Elster (Bad)	IV.
37. Erfurt	V.
38. Erlangen	VII.
39. Eutin	II.
40. Ferdinandshof	II.
41. Flensburg	II.
42. Frankfurt n. Odra	III.
43. Freiburg	IV.
44. Fritzlar	V.
45. Fürstenwalde	III.
46. Fürth	VII.
47. Fulda	V.
48. Giesen	V.
49. Glatz (Kłodzko)	III.
50. Glogau (Głogów)	III.
51. Gmünd	V.

	Okreg (Wehrkreis)
52. Görlitz (Zgorzelice)	III.
53. Göttingen (Getynga)	VI.
54. Goslar	VI.
55. Grafenwöhr	VII.
56. Greifswald (Gryfja)	II.
57. Grimma	IV.
58. Grossenhain	IV.
59. Güstrow	II.
60. Gumbinnen (Gābin)	II.
61. Halberstadt	VI.
62. Hameln	VI.
63. Hannover (Hanower)	VI.
64. Hirschberg (Jeleniogóra)	III.
65. Hofgeismar	V.
66. Ingolstadt	VII.
67. Insterburg (Wystruć)	I.
68. Itzehoe	II.
69. Jüterbog	III.
70. Kassel	V.
71. Kempten	VII.
72. Kiel (Kilonja)	II.
73. Klausdorf	III.
74. Königsberg (Królewiec)	I.
75. Königsbrück	IV.
76. Königstein	IV

	Okreś (Wehrkreis)
77. Kolberg (Kołobrzeg)	II.
78. Konstanz (Konstancja)	V.
79. Kummersdorf	III.
80. Küstrin (Kistrzyń)	III.
81. Landsberg	VII.
82. Landshut	VII.
83. Langensalza	V.
84. Leipzig (Lipsk)	IV.
85. Leobschütz (Głupczyce)	III.
86. Liegnitz (Lignica)	III.
87. Liesken	I.
88. Lindau	VII.
89. Löbau	IV.
90. Lötzen (Lec)	I.
91. Ludwigsburg	V.
92. Ludwigslust	II.
93. Lübben (Lubin)	III.
94. Lüben (Lubiń)	II.
95. Lübeck (Lubeka)	III.
96. Lüneburg	IV.
97. Lyck (Ełk)	I.
98. Magdeburg	IV.
99. Marburg	V.
100. Marienburg (Malborg)	I.
101. Marienwerder (Kwidzyń)	I.
102. Meklenhorst (Neustadt)	VI.

	Okreg (Wehrkreis)
103. Meiningen	V
104. Militsch (Mielice)	III.
105. Minden	VI.
106. München (Monachjum)	VII.
107. Münsingen	V.
108. Münster (Monaster)	VI.
109. Munster Lager	VI.
110. N amslau (Namysłów)	III.
111. Neisse (Nissa)	III.
112. Neuhammer	III.
113. Neuhaus	VI.
114. Neuhof-Ragnit (Ragneta)	I.
115. Neuhof (Treptow) (Trzebiatowo)	II.
116. Neuruppin	III.
117. Neustadt (Prądnik)	III.
118. Neustettin (Szczecinek)	II.
119. Neuulm	V.
120. Nürnberg (Norymberga)	VII.
121. O els (Oleśnica)	III.
122. Ohlau	III.
123. Ohrdruf	V.
124. Oldenburg	VI.
125. Oppeln (Opole)	III.
126. Ortelsburg (Szczytno)	I.
127. Osnabrück	VI.
128. Osterode (Ostróda)	I.

	Okręg (Wehrkreis)
129. Paderborn	VI.
130. Parchim	II.
131. Pasewalk	II.
132. Passau (Passawa)	VII.
133. Perleberg	III.
134. Pillau (Piława)	I.
135. Potsdam (Poczdam)	III.
136. Prenzlau	III.
137. Quedlinburg	IV.
138. Rastenburg (Rastenbork)	I.
139. Rathenow	III.
140. Ratzeburg	II.
141. Regensburg (Ratyzbona)	VII.
142. Reichenhall (Bad)	VII.
143. Rendsburg	II.
144. Rostock	II.
145. Sagan (Żegań)	III.
146. Schleswig (Szlezwik)	II.
147. Schneidemühl (Piła)	II.
148. Schwedt	III.
149. Schweidnitz (Świdnica)	III.
150. Schwerin (Szweryn)	II.
151. Senne Lager	VI.
152. Soltau	VI.
153. Spandau (Szpandawa)	III.
154. Sprottau (Szprotawa)	III.

	Okręg (Wehrkreis)
155. Stargard (Starogród)	II.
156. Stendal	IV.
157. Stettin (Szczecin)	II.
158. Stolp (Słupsk)	II.
159. Strasburg	VII.
160. Stuttgart	V.
161. Swinemünde (Świnoujście)	II.
162. Tilsit (Tylża)	I.
163. Torgau	IV.
164. Tübingen	V.
165. Ulm	V.
166. Verden	VI.
167. Villingen	V.
168. Weeskenhof	I.
169. Weimar	V.
170. Wilhelmshaven	VI.
171. Wolfenbüttel	VI.
172. Wünsdorf	III.
173. Würzburg	VII.
174. Zeithain	IV.
175. Zerbst	IV.
176. Züllichau (Cylichowa)	III.

II. Mapa dyzlokacyjna.

Patrz mapka 1.

D. BUDŻET WOJSKA NIEMIECKIEGO (Reichswehr).

Niemieckie budżety wojskowe zwracają na siebie uwagę anormalnie wysokimi sumami, preliminowanemi dla 115.000 Reichswehry, która jest dzisiaj najdroższem wojskiem na świecie.

Nadmierne budżety wojskowe, wzrastające z roku na rok, należy tłumaczyć daleko idącemi przygotowaniami wojennemi, przedewszystkiem przemysłu wojennego.

Budżety wojskowe wynosiły (w markach niemieckich):

	Razem, z tego:	na wojsko lądowe:	na marynarkę wojenną:
1924/25.	456.000.000	352.000.000	104.000.000
1925/26.	567.000.000	412.000.000	155.000.000
1926/27.	675.000.000	476.000.000	198.000.000
1927/28.	701.000.000	480.000.000	221.000.000
1928/29.	706.000.000	494.000.000	212.000.000
1929/30.	675.500.000	492.000.000	183.000.000
1930/31.	713.423.050	516.116.550	197.306.500

Na jednego żołnierza:

	Reichswehry:	Wojska lądowego:	Marynarki wojennej:
	p r z y p a d ł o m a r e k:		
1924/25.	4.000	3.500	7.000
1925/26.	5.000	4.200	10.400
1926/27.	5.900	4.800	13.300
1927/28.	6.100	4.800	14.800
1928/29.	6.150	5.000	14.200
1929/30.	6.000	5.000	12.200
1930/31.	6.200	5.050	13.350

T. zw. „virements“ budżetowe, umożliwiając ministrowi wojny dowolne, nie podlegające kontroli, przesuwania sum z jednej pozycji na inne. Budżet 1930/31 zawiera przeszło 100 takich pozycji, na łączną sumę 194.000.000 marek, co stanowi 27% całego budżetu.

Ponadto cały szereg innych resortów finansuje w wysokim stopniu niemieckie przygotowania wojenne.

M. in. **Ministerstwo Spraw Wewnętrznych** finansuje: policję (Schutzpolizei, utrzymywaną zasadniczo przez państwa związkowe), w sumie 195 milionów marek niem., Laboratorium Gazów Bojowych (Kaiser Wilhelm Institut) 3.200.000 marek, Instytut Geograficzny (Landesvermessung) 4.000.000 marek, archiwa wojskowe 1.400.000 marek, Samopomoc Techniczną (Technische Nothilfe, organizację wojskową) 1.300.000 marek, wychowawanie fizyczne 1.000.000 marek, organizacje sanitarne 50.000 marek.

Ministerstwo Komunikacji — lotnictwo, dla którego przeznaczono w roku:

1924/25.	— 10.500.000 marek,
1929/30.	— 38.700.000 „
1930/31.	— 45.777.550 „

Reichswasserschutz (policja wodna) 4.100.000 marek.

Ministerstwo Pracy i Ministerstwo Skarbu. Budowa gmachów wojskowych oraz mieszkań dla urzędników wojskowych.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Na popieranie zagranicznej i wewnętrznej służby informacyjnej, wywiad gospodarczy, wydatki tajne, razem 7.300.000 marek.

Ministerstwo Rolnictwa. Na standaryzację silników 1.115.000 marek.

Prusy Wschodnie otrzymywały rok rocznie specjalną pomoc finansową, na przykład w roku 1930 — 55 milionów marek. Na rok 1931 przewidziano 64 milionów marek.

Obecnie wniesiono projekt o przyznanie pomocy dla wschodnich prowincyj pogranicznych (Ostprogramm — Osthilfe) na okres 5-letni w wysokości 500 milionów marek. Olbrzymie te sumy są przyznane do walki z żywiołem polskim.

Budżet na wschodnie fortyfikacje patrz „Obozy warowne” str. 48.

Suma ogólna wydatków na obronę państwa sięga zawrotnej liczby około 1.500.000.000 marek.

II. FORMACJE PÓŁWOJSKOWE.

1. POLICJA (Schutzpolizei).

Wysoki stan liczebny oraz wojskowa organizacja policji niemieckiej wykazują, że Schutzpolizei może być nie tylko przeznaczona do zabezpieczenia spokoju wewnątrz Niemiec.

Policja niemiecka liczy obecnie około 140.000 ludzi,

z czego przypada:

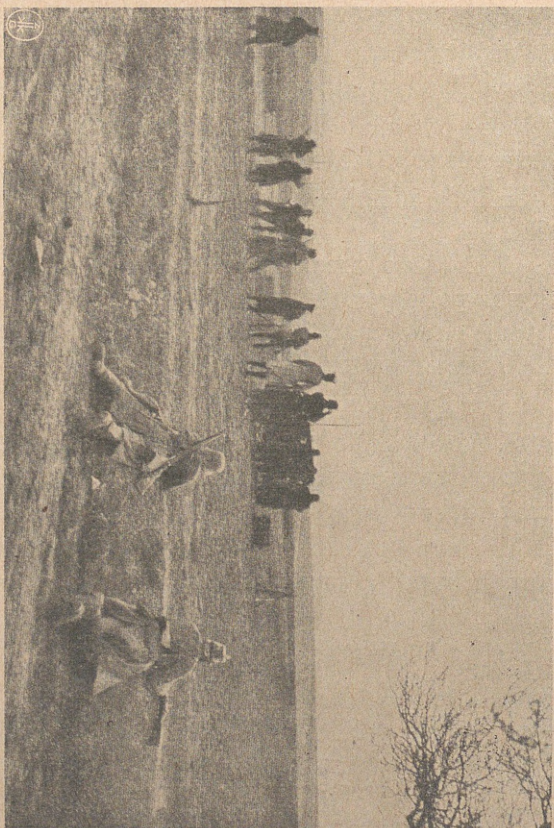
na policję państwową około 110.000 ludzi, w tem około 90.000 policji umundurowanej, — 20.000 nieumundurowanej,

na policję gminną około 30.000 ludzi.

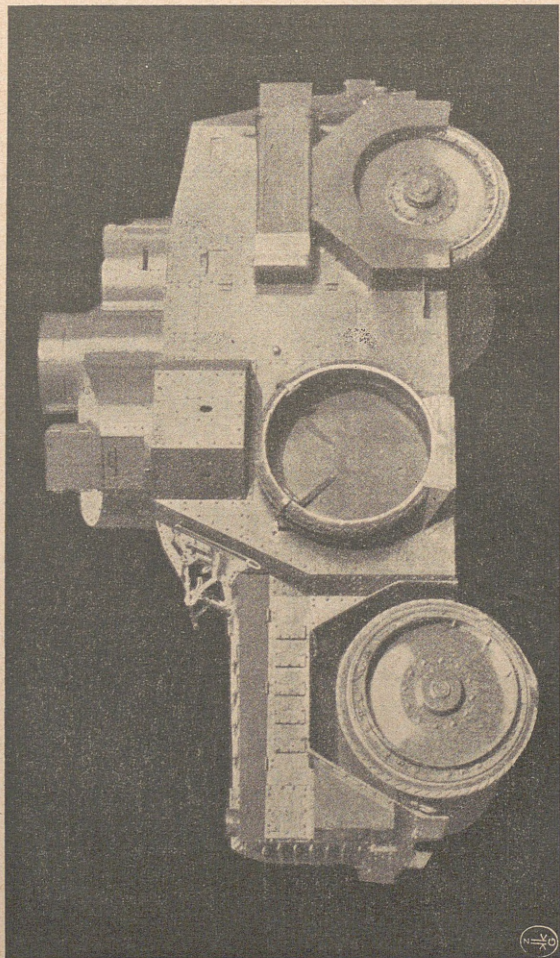
Z liczby około 90.000 policji umundurowanej, zorganizowanych jest około 35.000 policji w zwartych oddziałach.

W poszczególnych państwach związkowych stany Schupo są następujące:

W Prusach	ogółem	około 82.000	w tem	w zwartych oddz.	20.000
„ Bawarii	„	18.500	„	„	4.000
„ Saksonji	„	10.000	„	„	2.000
„ Wirtembergji	„	6.000	„	„	1.000
„ Badenji	„	4.500	„	„	1.700
„ Turyngji	„	2.500	„	„	700
„ Hesji	„	3.000	„	„	1.000
„ Hamburgu	„	5.500	„	„	2.000
„ Bremie	„	2.200	„	„	900
„ Meklemburgji	„	1.300	„	„	300

13. Współdziałanie policji z Reichswehrą.

14. Samochód pancerny policji. Benz/21.

Policja niemiecka, podlegająca organom Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (Landratom, Regierungspräsidentom) swoich państw, zorganizowana jest w seciny piesze i konne (Hundertschar-ten - Berittene), inspekcje (Inspektion), komendy (Kommando der Schupo), odpowiadające naogół organizacjom kompanij, bataljonów, pułków.

Bardzo znamienne jest silne wyposażenie Schupo w środki techniczne, mianowicie w — **samochody pancerne**, niegąsienicowe, których policja ma 150 (uzbrojone każdy w 2 ciężkie karabiny maszynowe. Nota bułowska z 22 VII 1920), środki łączności, przede wszystkim **radjostacje**, których jest około 125, i **oddziały lotnicze**.

Do organów policyjnych należą m. in. żandarmerja („Feldjäger“), policja pograniczna („Grenzpolizei“).

Reichswasserschutz (policja wodna) ma 76 oficerów, 904 szeregowych (+ 40 urzędników etatowych), 84 łodzi motorowych i zwykłych. Uzbrojenie składa się z pistoletów maszynowych, karabinków i pistoletów.

Bahnschutz (Policja kolejowa, patrz Koleje str. 110).

2. ORGANIZACJE WOJSKOWE.

Przedstawione poniżej charakterystyczniejsze dane ważniejszych niemieckich organizacyj woj-

skowych nie wykazują, do jakiej kategorii polityczno-społecznego zabarwienia należą poszczególne związki. Naogół przyjąć należy, że nawet te organizacje, które głoszą hasła apolityczne (jak np. związki wojaków—Kriegervereine), są w gruncie rzeczy nastrojone prawicowo; wyjątek stanowi organizacja o ustroju wybitnie republikańskim, jaką jest „Reichsbanner Schwarz - Rot - Gold”. Członkowie wszystkich innych organizacyj są usposobieni mniej lub więcej odwetowo-nacjonalistycznie.

a) „Hehm Stalowy” (**Stahlhelm**). Związek żołnierzy frontowych (Bund der Frontsoldaten).

Kierownictwo naczelne — Magdeburg.

Związków około 8.000, członków około 1.200.000.

Pismo „Der Stahlhelm”.

Organizacja Stahlhelm dzieli się na:

Kernstahlhelm (6 miesięcy frontu w czasie wojny).

Ringstahlhelm (ponad 21 lat).

Jungstahlhelm (17 — 21 lat).

Jungkameradschaften (6 — 16 lat).

Scharnhorstbund*) (13 — 17 lat).

Königin Luise Bund (oddz. żeński).

Ponadto istnieją oddziały „Wehrsport” (20 — 30 lat), które szczególnie intensywnie przeprowa-

*) Organizacja specjalna, współpracująca z „Stahlhelmem”.

15. Fragment jednego ze zjazdów organizacji wojskowej „Helm Stalowy” („Stahlhelm”).

dzają wyszkolenie wojskowe. Z oddziałów technicznych bardzo poważnie przedstawiają się formacje samochodowe (Reichskraftfahrstaffel).

b) Narodowi socjaliści Hitlera (**National Sozialisten**) t. zw. „faszyści niemieccy” względnie „komuniści prawicowi”.

Kierownictwo naczelne — Monachjum.

Organizacja. Narodowi - socjaliści posiadają w Niemczech 25 okręgów (Gaue). Istnieją specjalne oddziały szturmowe (Sturm Abteilungen), o charakterze wybitnie wojskowym, oddziały młodzieży (Hitler-Jugend-Bewegung). Ponadto narodowi socjaliści dysponują własną Organizacją Zaopatrzenia (Zeugmeisterei), ubezpieczeniem (Versicherung), Związkiem Akademickim (N. S. Deutscher Studentenbund), Związkiem Prawników (Bund nat. soz. Juristen), Związkiem Nauczycieli (N. S. Lehrer Bund). Poza granicami Niemiec najsilniejszą organizację mają narodowi socjaliści w Austrii (7 okręgów — Gaue).

Narodowi socjaliści mają własną partję polityczną, w ostatnim Reichstagu mieli posłów 12, obecnie (14. IX. 1930) uzyskali 107 mandatów. W sejmach: bawarskim posiadają 9, pruskim — 6, saskim — 14 (poprzednio 5) posłów.

c) Związek Wojskowy („**Deutscher Reichskriegerbund Kyffhäuser**”).

Kierownictwo naczelne — Berlin.

Związków około 30.000. Członków około 3.000.000.

Pismo „Kyffhäuser“.

Organizacja. 25 związków krajowych.

Do związków wojaków należą wszystkie „Krieger Vereine“, „Waffenringe“ (związki poszczególnych broni), „Militär-Regiments-Vereine“. Do „Reichskriegerbund Kyffhäuser“ należą również:

d) Związki Kawaleryjskie („Kavallerie Vereine“), które ściśle współpracują z:

— Związkiem Wiejskich Organizacyj Jazdy Konnej i Powożenia („Vereinigung der ländlichen Reit — u. Fahr — Vereine Deutschlands“),

Związków około 2.000, członków około 70.000.

16. Ćwiczenia szwadronu jednej z organizacji wojskowych „Związek Kawaleryjski“ („Kavallerie-Verein“).

- Związkiem Jazdy Konnej i Powożenia („**Reit** — u. **Fahr Vereine**“),
- Szkołą Jazdy Konnej i Powożenia („**Reit**—u. **Fahr** — **Schulen**“) — szkół około 30,
 - kursów przy szkołach rolniczych około 30,
 - rocznie szkoli się około 5.000 uczniów;
- „Hodowlą Koni“ („**Reichsverband für Zucht u. Prüfung des deutschen Warmblutes**“) — około 200.000 członków.

Zadaniem tych organizacyj jest racjonalna hodowla i nauka obchodzenia się z koniem, przygotowywanie rezerw osobowych i końskich dla kawalerji.

Pisma: „St. Georg Zeitung“—„Die Kavallerie“.

- e) „**Wehrwolf**“. Kierownictwo naczelne—Halle a. S.

Związków krajowych 30, obwodowych (Gau) 90.

Pismo: „Wehrwolf“.

Organizacja. „Getreue Ekkehardgruppen“ (członkowie powyżej 25 roku życia),

„Aktiver Wehrwolf“ (członkowie w wieku 19—24 roku życia),

„Jungwolf“ (w wieku 14—18 roku życia),

„Opfergruppen“ (oddziały żeńskie).

- f) Zakon Młodoniemiecki „**Jungdeutscher Orden**“.

Kierownictwo naczelne — Berlin.

Związków około 15.000.

Pisma: „Der Jungdeutsche“, „Der Meister“.

Wydawnictwo „Jungdeutscher Verlag Arthur Maraun“.

Organizacja (zblizona do Zakonu Niemieckich Rycerzy „Deutscherritterorden“). Istnieje 12—14 Grossballeien (kraje, prowincje), którym podlegają Balleien (Komture), Bruderschaften (Grossmeister), Gefolgschaften (Schaaren).

„Ordensgemeinschaft Jungdeutscher Schwesterschaften“ jest oddziałem żeńskim.

g) Związek Obrony „**Deutscher Wehr Verein**“.

Centrala: Berlin.

Pismo: „Die Wehr“.

h) Związek Broni Małokalibrowej „**Klein Kaliber Schiess Verein**“.

Kierownictwo: „**Reichsgemeinschaft für Klein Kaliber Schiesssport**“, do którego należą:

Związek Strzelców „**Deutscher Schützenbund**“, związków około 3.000, członków 70.000.

Oddział Strzelców „**Abtlg. C. des Kartells für Jagd u. Sportschiessen**“, związków około 1.000, członków około 100.000.

Związki Broni Małokalibrowej „**Reichsverband deutscher Klein-Kaliber Schützen Vereine**” (rok założenia 1925), związków około 7.000, członków około 400.000.
Pismo „Klein-Kaliber-Schiesssport”.

17. Strzelnica jednej z organizacyj wojskowych „Związek Broni Małokalibrowej” („Kleinkaliber Schiess Verein”).

Ustawa o broni palnej z 12 IV 1928 (rozp. wykon. z 13 VII 1928) zezwala na posiadanie m. i. broni małokalibrowej bez zezwolenia policyjnego (kal. 5,6 mm, donośność 1.200 m).

- i) Narodowy Związek Oficerów „**Nationalverband Deutscher Offiziere**“.
Kierownictwo naczelne — Berlin.
Pismo: „Deutsche Treue“.
- j) Związek Oficerów „**Deutscher Offiziersbund**“.
Kierownictwo naczelne — Berlin.
Pismo: „Deutscher Offiziers Bund“.
- k) Związek Byłych Kadetów „**Reichsbund ehemaliger Kadetten**“.
Kierownictwo naczelne — Berlin.
Pismo: „Reichsbund Kadettenblatt“.
- l) Związki lotnicze do których należą m. i.:
„**Volks Flieger Bund** — czasopismo: „Der Flieger“.
„**Sturmvogel Flugverband der Werktätigen**“, czasopismo: „Sturmvogel“.
- ł) Samopomoc Techniczna — „**Technische Nothilfe**“, powstała na mocy rozporządzenia z 19 IX 1919 z inicjatywy ówczesnego ministra Reichswehry, została podporządkowana (jest finansowana) Ministerstwu Spraw Wewnętrznych rozp. z 28 XI 1919. Kierownictwo naczelne — Berlin—Steglitz (Hauptstelle der Teno).

Członków: około 2.000.000.

Pismo: „Die Räder“.

Organizacja. Sztab dzieli się na gospodarczy, inżynieryjny i werbunkowy.

Samopomoc Techniczna istnieje na wypadek strajków, rozruchów, katastrof żywiołowych, celem podtrzymywania zakładów i wytwórni. Metoda i technika pracy oparta jest ściśle na systemie wojskowych prac mobilizacyjnych.

- m) Związki sanitarne tworzą **„Freiwillige Sanitätskolonnen vom Roten Kreuz“** oraz **„Arbeiter Samariter Bund“**, które posiadają samochody, wozy sanitarne oraz całe wyposażenie sanitarne; organizacja jest podobna do wojskowych kolumn sanitarnych.

Czerwony Krzyż niemiecki liczy około 8.000 związków i około 500.000 członków.

- n) Związki lokalne, m. i. **„Heimatbund Ostpreussen“**, kierownictwo naczelne — Królewiec, jest związkiem związków nacjonalistycznych Prus Wschodnich, liczy około 100.000 członków.

„Pommerntreu“ — na obszarze Pomeranii;
„Landesschützenbund“ i **„Selbstschutzbund“** — na obszarze Górnego Śląska.

„Bund Bayern u. Reich“ i **„Bund Oberland“** — na terenie Bawarii.

- o) Związek Republikański **„Reichsbanner Schwarz Rot Gold“**.

Kierownictwo naczelne — Magdeburg.

Związków około 32, członków około 3.500.000.

Pisma: „Das Reichsbanner“. „Illustrierte Reichsbanner Zeitung“.

- p) Związki młodzieży — **„Reichsausschuss der deutschen Jugendverbände“**.

Kierownictwo naczelne — Berlin.

Związek związków (około 100) młodzieży.

Członków około 4.000.000.

Pismo: „Das Junge Deutschland“.

„Deutscher Hochschulring“.

Kierownictwo naczelne — Berlin.

Pismo: „Deutsche Akademiker Zeitung“.

„Jungnational Bund“.

Kierownictwo naczelne — Berlin—Charlottenburg.

Członków około 6.000.

Pisma: „Jungnationale Stimmen“, „Wehrwolf“.

„Grossdeutscher Jugend Bund“.

Kierownictwo naczelne — Berlin.

Członków około 10.000.

Pisma: „Die Heerfahrt“.

„Der Bund“.

„Grossdeutsche Blätter“.

„Kyffhäuser Jugendbund“.

Kierownictwo naczelne — Berlin.

Pismo: „Kyffhäuser Jugend“.

„Freischaar Schill“.

Kierownictwo naczelne — Berlin.

Członków około 1.000.

„Adler und Falken“.

Kierownictwo naczelne — Suhl (Turyngja).

Członków około 5.000.

Pisma: „Der Falke“.

„Der Adler“.

„Die Kommenden“.

„Bund der Reichspfadfinder“.

Kierownictwo naczelne — Berlin.

Pisma: „Jugendland“.

„Der Pfad zum Reich“.

„Deutscher Republikanischer Pfadfinderbund“.

Kierownictwo naczelne — Hamburg.

Członków — około 2.000.

Pismo: „Des neuen Deutschlands Pfadfinder“.

r) Wychowanie fizyczne **„Deutscher Reichsausschuss für Leibesübungen**, któremu podlegają:

„Länder - Provinzial - Bezirks - Kreis - Ausschüsse“.

Dwie centralne szkoły wychowania fizycznego w Berlinie — Grunewald i Szpandawie, ponadto

istnieją krajowe szkoły gimnastyczne (Landes-turnanstalten), oraz ludowe szkoły sportowe (Volkssportschulen). Członków fizycznie i technicznie wyszkolonych około 6.000.000.

III. DANE OGÓLNE.

1. USTRÓJ RZESZY NIEMIECKIEJ.

Podstawą ustroju Rzeszy Niemieckiej jest konstytucja, uchwalona w Weimarze 11 sierpnia 1919 roku.

Pierwszy artykuł tej konstytucji brzmi: Państwo Niemieckie jest republiką. Władza państwowa pochodzi od narodu.

Obszar Rzeszy składa się z krajów niemieckich. Inne obszary mogą być ustawowo wcielone do Rzeszy, jeśli ich ludność stanowczo o tem zdecydowała.

Sprawy Rzeszy są załatwiane przez organa państwowe Rzeszy, a sprawy państw związkowych przez ich organa (art. 5).

Parlament (Reichstag — art. 20—40). Przedstawiciele narodu niemieckiego, wybrani w powszechnych, równych, bezpośrednich, tajnych, stosunkowych wyborach, tworzą parlament; członko-

wie parlamentu wybierani są na 4 lata. Prawo głosowania do parlamentu mają obywatele Rzeszy, którzy ukończyli 20 lat.

Miedzy końcem kadencji jednego parlamentu a wyborem drugiego może być najwyżej 60 dni przerwy. Pierwsza sesja odbywa się najdalej w 30 dni po wyborach.

Prezydent Rzeszy ma prawo rozwiązania parlamentu raz tylko z tego samego powodu (art. 25).

Parlament obraduje przy drzwiach otwartych, sesje mogą być tajne na wniosek 50 posłów, popartych większością $\frac{2}{3}$ głosów.

Prezydent i Rząd Rzeszy (art. 41—59). Prezydenta wybiera naród bezpośrednio. Prawo głosu mają obywatele Rzeszy, którzy ukończyli lat 30. Prezydent wybierany jest na lat siedem, wybór powtórny jest dozwolony.

Prezydent może być usunięty przed końcem swojej kadencji przez plebiscyt (Volksabstimmung), na wniosek $\frac{2}{3}$ głosów parlamentu. Odrzucenie takiego wniosku przez plebiscyt powoduje rozwiązanie parlamentu i ma znaczenie powtórnego wyboru prezydenta.

Prezydent w imieniu Rzeszy przystępuje do zwięzku i zawiera układy z państwami, uwierzytelnia i przyjmuje posłów. Zawarcie pokoju lub wypowiedzenie wojny ogłasza się ustawą. Związki z obcemi państwami, stojące w kolizji z ustawa-

mi, ratyfikuje parlament. Prezydent mianuje urzędników i oficerów, jest dowódcą siły zbrojnej i ma prawo użyć jej, w razie zakłócenia porządku w państwie. Rozporządzenie prezydenta wymaga kontrasygnaty premjera lub odpowiedniego ministra. Za rozporządzenia prezydenta odpowiedzialni są ministrowie. Prezydent mianuje rząd, który musi mieć zaufanie parlamentu.

Rząd składa się z kanclerza (Reichskanzler) i ministrów. Na wniosek 100 posłów, poparty zwykłą większością, prezydent i rząd Rzeszy za naruszenie konstytucji i ustaw Rzeszy mogą być postawieni w stan oskarżenia przed trybunałem stanu.

Rada Państwa (Reichsrat) (art. 60—67). Rada Państwa jest reprezentacją państw związkowych. Każde państwo ma przynajmniej 1 przedstawiciela (patrz zał. 1 „Skład, obszar, ludność, wyznania Rzeszy Niemieckiej”). Większe państwa wybierają 1 przedstawiciela na milion mieszkańców. Żadne państwo nie może mieć więcej niż $\frac{2}{3}$ ogólnej liczby członków Rady Państwa. Obradom przewodniczy członek rządu; ministrowie powinni brać udział w obradach.

Ustawodawstwo Rzeszy (Gesetzgebung). Prezydent ogłasza ustawy, proponowane przez rząd lub posłów, a uchwalone przez parlament. Jeżeli

prezydent ma zastrzeżenia co do uchwalonej przez parlament ustawy, ma prawo w ciągu miesiąca złożyć sprzeciw i odwołać się do woli (plebiscyt—Volksentscheid) narodu.

Ustawa, której ogłoszeniu sprzeciwia się przynajmniej $\frac{1}{3}$ posłów parlamentu, musi być poddana powszechnemu plebiscytowi (Volksentscheid), jednakże dopiero wówczas, jeżeli $\frac{1}{20}$ uprawnionych do głosowania w plebiscycie odda swoje głosy (referendum ludowe^{*)}).

Obrona państwa jest sprawą Rzeszy. Ustawa wojskowa narodu niemieckiego uwzględnia specjalne warunki państw związkowych, które reguluje ustawa Rzeszy jednolicie dla wszystkich państw.

Budżet Rzeszy powinien być raz do roku przedstawiony parlamentowi do zatwierdzenia.

Sądy są niezależne i podległe tylko ustawie. Zniesione są wszelkie sądy doraźne. Sądy wojskowe są w czasie pokoju zniesione, pozostają jedynie sądy wojskowe na okrętach wojennych. Zniesione są również wojskowe sądy honorowe.

Prawa i obowiązki obywatela. Wszyscy Niemcy są równi wobec prawa. Mężczyźni i kobiety mają te same prawa i obowiązki. Tytuły są zniesione. Zniesione są ordery z wyjątkiem odznaczeń

^{*)} Np. referendum ludowe i plebiscyt w sprawie planu Younga (1929/1930).

z wielkiej wojny. Niemcom nie wolno przyjmować orderów i tytułów zagranicznych. Całkowicie jest zastrzeżone prawo wolności słowa i wolności wyznania. Wszyscy mają prawo do urzędów.

2. USTAWA WOJSKOWA.

Ustawa wojskowa (Wehrgesetz) z dnia 23 marca 1921 jest podstawą organizacji wojska niemieckiego, uzależnioną od warunków układu wersalskiego (patrz pkt. „Układ wersalski“).

Art. 1—11 zawierają przepisy o ordre de bataille wojska niemieckiego (100.000 wojska lądowego — Reichsheer; 15.000 marynarki wojennej — Reichsmarine), oraz regulują stosunki zwierzchnicze. Żołnierze są ochotnikami.

Art. 12 — 18 określają prawa i obowiązki komendantów krajowych państw związkowych (patrz str. 44 „Komendanci krajowi“).

Art. 18 — 40 zawierają przepisy o obowiązkach i prawach osób wojskowych. Służba wojskowa trwa dla szeregowców i podoficerów najmniej 12 lat, dla oficerów 25 lat. Przed upływem tego terminu wolno rocznie zwalniać 5% ogólnego stanu liczebnego.

Wojskowym nie wolno zajmować się polityką, ani należeć do związków politycznych.

Art. 41 — 47 zawierają przepisy o przyjmowaniu żołnierzy byłego wojska niemieckiego do nowej Reichswehry oraz zwalnianiu z wojska.

3. DANE STATYSTYCZNE.

a) Skład, obszar, ludność, wyznania Rzeszy Niemieckiej — patrz załącznik 1.

b) Mniejszość narodowa polska i inne.

Zestawienie danych statystycznych mniejszości polskiej w Niemczech jest niezmiernie trudne, gdyż opiera się na nieścisłych liczbach statystyki niemieckiej, w której np. Kaszubi i Mazurzy nie są liczeni jako Polacy; ponadto Polaków podzielono na różne kategorie, jak: „mówiących tylko po polsku“, „mówiących po polsku i po niemiecku“ i t. p.

Dodawszy wszystkie te rubryki statystyki niemieckiej, w której są wyliczeni Polacy, otrzymamy liczbę 759.140 Polaków, gdy tymczasem w Niemczech mieszka ogółem około 1.398.500 Polaków (w tem emigrantów-robotników, będących obywatelami polskimi, około 145.500).

Wśród Polaków mamy ludność wiejską jedynie na wschodzie Rzeszy; natomiast na niemieckim Górnym Śląsku, w Westfalji i Nadrenji — robotników górniczych i metalurgicznych.

Polska mniejszość narodowa w Niemczech powinna mieć na zasadzie układu wersalskiego byt narodowy zagwarantowany. Artykuł 113 konstytucji weimarskiej opiewający, że mieszkańcy Rzeszy o języku obcym nie mogą być ograniczeni w swym rozwoju narodowym, a mianowicie w uży-

waniu języka macierzystego w nauczaniu, w administracji, w wymiarze sprawiedliwości, pozostał tylko martwą literą.

Konwencja dotycząca Górnego Śląska, zawarta 15 V 1922, w trzeciej swej części odnosi się do spraw mniejszości. W myśl tej konwencji mniejszości narodowe, postawione pod opiekę Ligi Narodów, mają zastrzeżone: równość wobec prawa, wolność praktyk religijnych, wolność używania języka macierzystego w stosunkach prywatnych, w interesach, w prasie i na zebraniach publicznych, prawa zakładania instytucyj społecznych i dobroczynnych.

Zobowiązań tych Niemcy nie dotrzymali, czego częstemi dowodami są wypadki teroru, stosowane wobec Polaków — obywateli Rzeszy (wypadki w Opolu i Oleśnie; niszczenie budynków szkół polskich i t. p.), zła wola administracji i sądów niemieckich, działalność germanizacyjna pastorów na Mazurach i t. d.

Artykuł 73 konstytucji weimarskiej zastrzega, że w rejonach o języku mieszanym sejmiki mogą ustalać używanie języka polskiego w nauczaniu powszechnem, czego jednakże nigdy nie wykonano.

Dekret ministra oświaty Prus z 31 XII 1918 pozwalał rejencjom (Regierungsbezirke w prowincjach) organizować kursy języka polskiego w szkołach państwowych, stosując się do życzeń

ludności polskiej, ale i tych rozporządzeń nigdy nie spełniono.

Jedynie naukę religji częściowo prowadzono w języku polskim.

Dopiero w r. 1928 utworzono komisję do zbada-
nia zagadnienia mniejszości narodowych, a wy-
nikiem jej prac było ogłoszenie dekretu z 31 XII
1928, na mocy którego zagwarantowano wolność
przynależenia do mniejszości, umożliwiono stwo-
rzenie szkół powszechnych oraz prywatnych, zasi-
lanych z kredytów państwowych. Niemcy jednak-
że i w tym wypadku czynią trudności, odmawiają
wydawania paszportów dla nauczycielstwa pol-
skiego, mianują nauczycieli — Niemców, sabotują-
cych język polski, opóźniają otwarcie szkół, tak
że nawet dzieci polskich emigrantów są zmuszone
uczęszczać do szkół niemieckich.

Według danych statystycznych z 1 VI 1928
na 80.000 dziatwy polskiej niemieckiego Górnego
Śląska

do szkół polskich uczęszczało tylko 506 dzieci
na kursy języka polskiego ucze-

szczało

706 dzieci

a tylko

3.706 dzieci

uczyło się katechizmu w języku ojczystym.

Dzięki ogromnym wysiłkom Polacy w Mar-
chji w r. 1928 uzyskali w 17 szkołach kursy języka
polskiego, na które uczęszczało 1.137 dzieci (oko-
ło połowy ogólnej liczby).

W Prusach Wschodnich tylko 286 dzieci korzysta z kursów języka polskiego, ponieważ Mazurzy, których Niemcy nie uważają za Polaków, nie mogli korzystać z praw uzyskania języka polskiego.

W Westfalji było w r. 1924—7 kursów języka polskiego z których korzystało 168 dzieci; w r. 1928 — 39 kursów języka polskiego z których korzystało 2.379 dzieci.

Mimo utrudnień niemieckich, po ukazaniu się dekretu z 1 VI 28 Zjednoczenie Towarzystw Szkolnych Polskich w Niemczech zdołało powołać do życia 31 polskich szkół początkowych.

Według danych z r. 1930 na niemieckim Górnym Śląsku (powiat opolski) znajduje się 28 szkół polskich i 3 szkoły polskie prywatne. W powiatach olsztyńskim, kwidzyńskim, koźleńskim i pilskim (Piła) istnieją tylko szkoły prywatne w liczbie 39, do których uczęszcza 1.480 polskiej dziatwy.

Zatem dla 150.000 polskich dzieci mieszkających w Niemczech istnieje tylko 28 szkół państwowych, po ukończeniu których młodzież polska napotyka obecnie na trudności w przyjmowaniu do szkół zawodowych.

Dla porównania należy stwierdzić, że 1.058.824 Niemców zamieszkałych w Polsce, posiadających zupełną swobodę narodowego wypowiedzania się, posiada obecnie 658 niemieckich szkół państwowych dla 88.000 dzieci niemieckich, oraz 221 szkół

prywatnych, a w 173 szkołach powszechnych polskich 23.300 dzieci niemieckich uczy się w języku niemieckim. Ponadto istnieją u nas 4 szkoły średnie, przygotowujące niemieckie siły nauczycielskie. Jak dalece Niemcy rozpanoszyli się u nas i korzystają ze swobód, świadczą wypadki, że próbowali nawet wywierać nacisk na robotników polskich, żeby posyłali swe dzieci w Polskę do szkół niemieckich.

W dziedzinie ekonomicznej na uwagę zasługuje m. i. rozporządzenie nadprezydenta niemieckiego Górnego Śląska z 9 IV 1925, zabraniające Polakom - obywatelom niemieckim kupowania ziemi.

„Ostausschuss“, czyli „Ausschuss für die östlichen Grenzgebiete“ udziela funduszy kolonizacyjnych, przyznanych przez Landtag pruski.

Od r. 1919 do 1925 Prusy rozparcelowały nad naszą granicą:

165.687 ha ziemi, umieszczając tam 6.524 rodzin niemieckich, a 73.819 rodzinom niemieckim umożliwiły powiększenie swego stanu posiadania.

W okresie 1919 — 1930 osadzono ogółem na niemieckim wschodzie 25.000 osadników.

Statystyka mniejszości narodowych polskiej i innych

oparta na źródłach niemieckich (r. 1925), w tej dziedzinie niewiarogodnych.

(patrz mapka Nr. 8).

O B S Z A R	Polaków	W tem Mazurów	Łużycczan	Czechów	Litwinów	Duń- czyków	Holen- drów	Innych
Północne Prusy Wschod- nie	237	—	—	—	4.614	—	—	402
Mazury i Warmja	97.929	65.500	—	—	—	—	—	1.861
Zachodnia część Prus Wschodnich	12.527	142	—	—	—	—	—	181
Pogranicze Pomeranii i Marchii	17.665	—	—	—	—	—	—	589
Dolny Śląsk	5.521	—	—	4.412	—	—	—	244
Górny Śląsk	539.508	—	—	13.328	—	—	—	1.165
Łużyce	4.398	—	42.804	319	—	—	—	540
Szlezwik północny	—	—	—	—	—	5.709	—	7.800
Zagłębie Nadrenji i West- falji	79.544	11.247	—	6.374	627	—	8.851	14.197
Pogranicze holenderskie	1.811	—	—	—	—	—	13.896	3.209
Razem	759.140	76.889	42.804	24.433	4.241	5.709	22.747	30.188

R a z e m: 966 151.

c) Administracyjny podział Prus na wschodzie.
(patrz mapka Nr. 8)

d) Drogi wodne. Zatoki. Jeziora. Wyspy.

R z e k i.

Ren (Rhein)		696 km
Men (Main)		524 „
Nekar (Neckar)		367 „
Mozela (Mosel)		242 „
Lahn		240 „
Lippe		237 „
Ruhr		235 „
Łaba (Elbe)		761 „
Hawela (Havel)		345 „
Szprewa (Spree)		403 „
Sala (Saale)		427 „
Odra (Oder)		776 „
Warta (Warthe)		125 „
Bóbr (Bober)		268 „
Dunaj (Donau)		647 „
Inn		220 „
Izara (Isar)		263 „
Lech		189 „
Wezera (Weser)		480 „
Alle		260 „
Fulda		154 „
Werra		276 „
Pregoła (Pregel)		152 „
Ems		441 „

Z a t o k i.

Kurońska (Kurisches Haf)	. . .	1619 km ²
Fryska (Frisches Haf)	. . .	860 „
Szczecińska (Pommersches Haf)	. .	873 „

K a n a ł y.

Ren (Rhein) — Lerne		38 km
Lippe		36 „
Dortmund — Ems		228 „
Ems — Wezera (Weser)		172 „
Wezera (Weser) — Łaba (Elbe)	. .	30 „
(131 km w budowie)		
Łaba (Elbe) — Trawa (Trave)	. .	67 „
Hawela (Havel) — Odra (Oder)	. .	94 „
(Hohenzollern)		
Szprewa (Spree) — Odra (Oder)	. .	133 „
Teltow		38 „
Plauen		35 „
Thlekanal		30 „
Królewiecki (Königsberger)	. .	43 „
Elbląski (Elbinger)		12 „
Kiloński (Kaiser Wilhelm Kanal)	. .	98 „

(W r. 1895 ukończony, a w r. 1914 rozszerzony i pogłębiany. Głębokość 11,30 m. Szerokość powierzchni 105 m. Szerokość dna 44 m).

J e z i o r a.

Bodeńskie (Bodensee)	. . .	538 km ²
Müritz	, , , , , , ,	138 „

Śniardwy (Spirding)	104 km ²
Chiemsee	85 „
Łebskie (Leba)	76 „
Schwermer	63 „
Starnberger	56 „
Damskie (Dammscher)	54 „

W y s p y.
(na morzu Północnem)

Sylt	93,3 km ²
Föhr	77,9 „
Nordstrand	46,0 „
Borkum	36,5 „
Pellworm	35,6 „
Nordenannen	24,1 „
Amrum	20,5 „
Langeoog	17,8 „
Juist	16,8 „
Spiekeroog	14,2 „
Langeness	13,3 „
Baltrum	9,0 „
Helgoland	0,6 „

(na Bałtyku).

Rugja (Rügen)	926,4 km ²
Usedom	445,0 „
Wolin (Wollin)	247,8 „
Fehmarn	185,0 „
Poel	37,0 „

Ummantz	19,7 km
Hiddensö	18,6 „
Gristow	9,0 „

e) **Komunikacja.**

1) **Sz o s y (1925/26).**

Prusy Wschodnie (Ostpreussen) .	12643 km
Brandenburgja (Brandenburg) .	12488 „
Pomeranja (Pommern)	9557 „
Marchja (Mark)	2467 „
Dolny Śląsk (Niederschlesien) .	12016 „
Górny Śląsk (Oberschlesien) .	3972 „
Saksonja (Sachsen)	11513 „
Szlezwik - Holsztyn (Schleswig-Holstein)	5006 „
Hanower (Hannover)	17224 „
Westfalja (Westfalen)	11388 „
Hesja (Hessen) - Nassau	8081 „
Nadrenja (Rheinprovinz)	9928 „
Hohenzollern	238 „
Prusy	116.601 „
Bawarja (Bayern)	27032 „
Saksonja (Sachsen)	20145 „
Wirtembergja (Württemberg) .	9675 „
Badenja (Baden)	10522 „
Turyngja (Thüringen)	2972 „
Hesja (Hessen)	5057 „
Hamburg	614 „

Meklenburg - Szweryn (Meklen-	
burg-Schwerin)	2869 km
Oldenburg	3464 „
Brunświk (Braunschweig) . .	3108 „
Anhalt	1079 „
Brema (Bremen)	423 „
Lippe Detmold	1057 „
Lubeka (Lübeck)	180 „
Meklenburg Strehlitz	568 „
Waldeck (w latach 1925/26 pań-	
stwo związkowe)	644 „
Schaumburg Lippe	246 „
R a z e m .	211.000 km

2. K o l e j e.

Straty, jakie kolejnictwo niemieckie poniosło skutkiem układu wersalskiego, w latach powojennych zupełnie się wyrównały, a stan kolei wykazuje nawet znaczny postęp, szczególnie w dziedzinie przelotności linii (m. i. z powodu hamulca pneumatycznego przy wozach towarowych).

W r. 1914 Niemcy miały parowozów 29.900, wagonów osobowych 65.900, wagonów towarowych 667.600;

w r. 1930 Niemcy miały parowozów 25.200¹⁾, wagonów osobowych 64.000, wagonów towarowych 661.000.

¹⁾ W tem około 400 parowozów o ciągu elektrycznym.

Stacyj kolejowych jest około 12.000.

Rozbudowę sieci dokonywa się, poza ośrodkami przemysłowymi, głównie na pograniczach, zwłaszcza na wschodzie Niemiec. Wbrew układowi wersalskiemu istnieją także organa służby wojskowo kolejowej.

Na uwagę zasługuje organizacja „Bahnschutz”, licząca około 30.000 członków, posiadająca m. i. 20 pociągów pancernych.

K o l e j e:

K R A J	r. 1914.		r. 1920.		r. 1927.	
	km	na 1000 km ²	km	na 1000 km ²	km	na 1000 km ²
Prusy Wschodnie . .	2.964.4	80.1	3.206.8	86.7	3.278.5	88.5
Pomerania	2.352.4	78.1	2.352.7	77.9	2.385.6	79.0
Brandenburgja	4 240.2	106.3	4.327.4	108.4	4.372.2	109.5
Marchja	—	—	715.7	92.3	736.3	95.7
Dolny Śląsk	—	—	3.130.3	117.7	3.137.9	117.9
Górny Śląsk	—	—	1.617.0	125.0	1.151.0 *)	118.6
Prusy	37.943.2	108.8	33.345.1	113.1	33.746.0	115.3
Saksonja (państwo) .	12.678.7	178.7	2.698.7	180.0	2.721.5	181.5
Niemcy	61.158.8	113.1	55.556.2	117.5	56.115.9	119.7

*) Zwrot polskiego Górnego Śląska.

Istnieją następujące dyrekcje kolejowe:

1. Altona,	4. Wrocław*),
2. Augsburg,	5. Kassel,
3. Berlin,	6. Drezno,

7. Elberfeld	19. Monachjum,
8. Erfurt,	20. Monaster,
9. Essen,	21. Norymbergja,
10. Frankfurt M.,	22. Oldenburgja,
11. Halle,	23. Opole*),
12. Hanower,	24. Wschód (Frankfurt
13. Karlsruhe,	O.) *),
14. Kolonja,	25. Ratyzbona,
15. Królewiec*),	26. Szweryn (Mekl.)
16. Ludwigshafen,	27. Szczecin*),
17. Magdeburg,	28. Stuttgart,
18. Moguncja,	29. Würzburg.

3. Statystyka samochodów Rzeszy Niemieckiej lata 1924 — 1929.

Największe przedsiębiorstwo samochodowo-komunikacyjne, znajdujące się w rękach poczty Rzeszy Niemieckiej, posiada ogółem 10.500 pojazdów, mianowicie 4.000 autobusów osobowych, 4.500 samochodów bagażowych, około 2000 samochodów dla służby telegraficznej i listonoszy.

Autobusy pasażerskie (4.000), około 30 osobowe, obsługują 2.246 linii osobowych, o długości 43.000 km (koleje niemieckie mają niewiele więcej, bo 56.000 km długości), a przewożą dziennie około 200.000 podróżnych (dane z r. 1930).

*) Graniczące z naszym państwem.

Statystyka samochodów.
Samochody osobowe:

K R A J	1924.	1925.	1926.	1927.	1928.	1929.
Prusy Wschodnie . .	2.854	3.946	4.575	5.767	7.436	18.864
Miasto Berlin	19.361	18.878	23.728	30.058	36.215	42.844
Brandenburgja	3.597	5.292	6.752	8.743	12.351	16.208
Pomeranja	2.716	3.804	4.878	5.786	6.880	8.748
Marchja	494	644	781	982	1.198	1.573
Dolny Śląsk	5.493	7.005	8.166	11.161	15.604	19.616
Górny Śląsk	1.444	1.668	1.860	2.839	4.579	4.547
Saksonja (państwo) .	13.032	17.714	21.905	27.936	37.586	46.387
Prusy	84.454	107.971	123.414	156.973	199.563	247.156
Niemcy (bez zagłębia Sary).	132.179	175.665	206.487	267.474	351.380	433.205

Samochody ciężarowe:

K R A J	1924.	1925.	1926.	1927.	1928.	1929.
Prusy Wschodnie . .	1.103	1.218	1.303	1.257	1.584	1.763
Miasto Berlin . . .	4.271	7.684	9.079	10.241	12.120	14.766
Brandenburgja	1.154	1.661	2.225	2.636	3.497	4.795
Pomeranja	844	1.023	1.183	1.357	1.619	2.027
Marchja	100	111	134	133	148	211
Dolny Śląsk	1.801	2.124	2.442	2.938	3.508	4.670
Górny Śląsk	575	609	597	747	952	1.195
Saksonja (państwo) .	5.653	7.291	8.909	10.683	14.059	16.404
Prusy	37.437	50.062	53.771	59.359	70.116	83.248
Niemcy (bez zagłębia Sary).	60.629	80.363	90.029	100.969	121.765	143.952

Motocykle:

K R A J	1924.	1925.	1926.	1927.	1928.	1929.
Prusy Wschodnie . .	941	1.843	3.758	5.459	7.720	12.135
Miasto Berlin	6.327	9.068	16.172	19.439	27.605	35.676
Brandenburgia	3.971	7.486	14.243	17.899	24.400	36.366
Pomerania	1.944	3.172	5.256	7.489	9.101	13.534
Marchja	297	511	1.076	1.364	1.812	2.961
Dolny Śląsk	3.823	6.448	11.469	16.274	22.829	34.795
Górny Śląsk	866	1.038	1.753	3.442	4.380	7.417
Saksonja (państwo) .	9.915	16.395	28.043	37.703	52.637	85.269
Prusy	53.636	89.557	144.239	185.002	232.275	333.494
Niemcy (bez zagłębia Sary)	97.965	161.508	263.345	339.226	438.288	608.342

Ciągniki:

Ciągniki:	1.026	7.731	10.263	13.706	19.007	25.095
Samochodów osobo- wych, ciężarowych, motocykli i ciągni- ków — razem: . .	291.799	424.257	570.124	721.675	930.440	1.210.594

W r. 1929 przypadł 1 pojazd silnikowy na mieszkańców:

Prusy Wschodnie	95
Miasto Berlin	45
Brandenburgia	43
Pomerania	74
Marchja	66
Dolny Śląsk	52
Górny Śląsk	107
Saksonja (państwo)	37
Prusy	57
Niemcy (bez zagłębia Sary)	53

4. Lotnictwo.

(Budżet lotnictwa patrz „Budżet wojska niemieckiego — Ministerstwo Komunikacji“).

Cywilne lotnictwo niemieckie zostało notą londyńską (r. 1921) silnie skrupowane. Budowa kilkosilnikowych aparatów była zabroniona, wyjątek stanowił wyrób 3 silnikowego typu „G“ Junkersa, oraz 2-silnikowego „Wal“ Flugboot Dornier.

Od r. 1926, lotniczej umowy paryskiej, przywrócono Niemcom swobodę w komunikacji i przemyśle lotniczym (zakaz posiadania wojskowego lotnictwa oraz ograniczenie lotnictwa sportowego obowiązują nadal).

Aparaty odtąd budowane są w większości kilkosilnikowe i metalowe.

a) Typy maszyn w r. 1929.

TYPY MASZYN	Silników	Długość	Wysokość	Rozpiętość	Załoga	Pasażerów
Albatros L 73 . . .	2	14,6	4,7	19,7	2	8
Dornier-Merkur . .	1	12,4	3,5	19,6	2	6
„ Wal . . .	2	17,4	4,6	22,5	3	9
„ Superwal . . .	2	24,6	5,9	28,5	3	20
„ Do. X. ¹⁾ . . .	12	40,0	—	48,0	12	160
Fokker Grulich F II	1	11,5	3,7	17,1	1	4
„ „ F III	1	11,1	3,4	17,6	1	5
Focke Wulf Möwe	1	13,0	3,7	20,0	2	8
Junkers F. 13 . . .	1	9,6	4,1	17,7	1	5
„ G. 24 . . .	3	13,1	5,5	28,5	3	8
„ G. 31 . . .	3	16,5	6,0	30,3	3	15
„ G. 38 . . .	4	23,0	—	45,0	6	45
Rohrbach „Roland“	3	16,4	4,4	26,0	3	9
Rohrbach „Romar“	3	22,0	8,5	36,9	5	12

¹⁾ Patrz str. 116.

**b) Statystyczne dane komunikacji lotniczej
w latach 1919 — 1929.**

Rok	Ilość samolotów			Ilość przewożonych kilometrów	Ilość przewożonych pasażer.	Ilość przew. towar. w ton.	Ilość przew. poczty w ton.	Ilość przew. bagażu razem w ton.
	Na linii komun.	W inn. związk.	Razem					
1919	—	—	144	580.139	2.342	—	—	—
1920	27	115	142	480.053	3.975	5,7	6,4	12,1
1921	34	124	158	1.654.000	6.820	—	—	31
1922	50	75	125	1.203.680	7.733	37	32	69
1923	72	73	145	717.842	8.507	39	5	44
1924	107	142	249	1.583.492	13.422	71	22	93
1925	142	182	324	4.949.661	55.185	521	287	808
1926	168	248	416	6.541.159	84.594	1057	551	1608
1927	194	344	538	9.969.995	151.091	2326	827	3153
1928	244	528	772	11.449.744	120.711	2164	351	2515
1929	277	731	908	9.903.000*)	89 692*)	2393	—	—

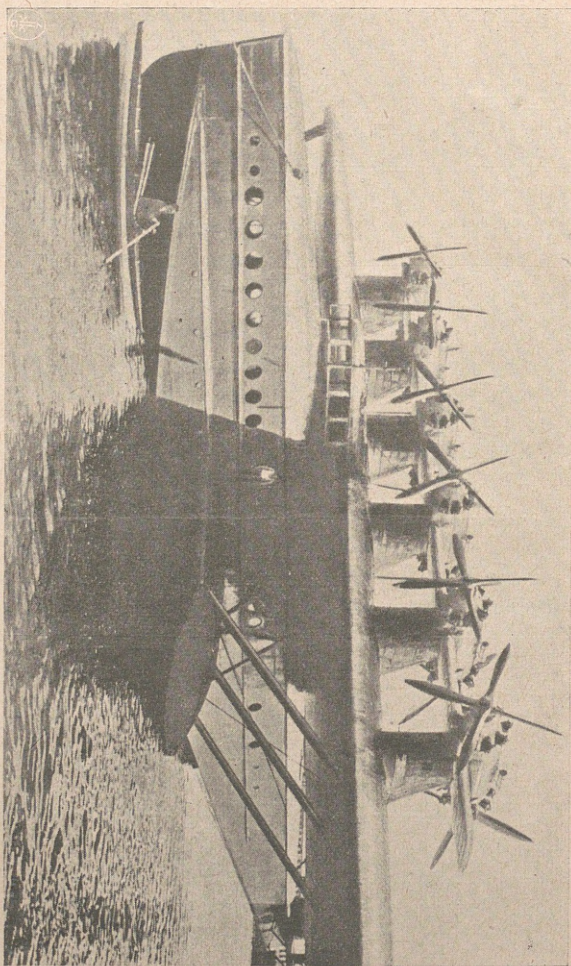
*) Nie liczono Nordbayerische Verkehrsflug A. G., Fürth i B.

Z ogólnej ilości 908 samolotów w r. 1929 było:
wielosilnikowych 86 samolotów

78	„	z silnikami 600 M. K.
264	„	„ pow. 240 M. K.
480	„	„ poniż. 240 M. K.

c) Wykaz ważniejszych fabryk samolotów.

1. Dornier Metallbauten G. m. b. H. Friedrichshafen.
2. Junkers Flugzeugwerke A. G. Dessau.
3. Bayerische Flugzeugwerke A. G. Augsburg.

18. Dornier „Do X”, największy wodnopłatowiec niemiecki, 12 silników, 49,0 długości, 48,0 rozpiętości, 12 ludzi załogi, dla 160 pasażerów.

4. Heinkel Flugzeugwerke G. m. b. H. Warnemünde.

5. Albatros Flugzeugwerke G. m. b. H. Berlin Johannistal.

6. Arado Handelsgesellschaft G. m. b. H. Warnemünde.

7. Raab-Katzenstein A. G. Kassel.

8. Rohrbach Metallflugzeugbau G. m. b. H. Berlin.

9. Focke Wulf A. G. Brema.

d) Wykaz ważniejszych fabryk silników.

1. Argus Motoren Fabrik Berlin.

2. Bayerische Motoren Werke München.

3. Junkers Motorenbau A. G. Dessau.

4. Siemens & Halske Berlin.

5. Maybach Motorenbau G. m. b. H. Friedrichshafen.

e) Lotniska.

1. Portów lotniczych I kat. 31.

2. Portów lotniczych II kat. 72.

3. Portów lotniczych I kat. dla wodnopłatowców 8.

4. Portów lotniczych II kat. dla wodnopłatowców 8.

f) Linje lotnicze cywilne dla nocnych lotów.

1. Berlin — Królewiec.

2. Berlin — Hanower.

g) Szkoły.

W r. 1929 było w Niemczech 17 szkół lotniczych. Rocznie szkoli się:

około 50 pilotów kategorii „C” (najlepsi).

„ 100 „ „ „B”.

„ 300 „ „ „A”.

h) Sterowce.

W Friedrichshafen znajduje się fabryka Zeppelinów.

W r. 1928 zbudowano sterowiec „Z 127” o pojemności 105.000 m³.

Obecnie (r. 1930) przystąpiono do budowy sterowca „Z 128” o pojemności 150.000 m³.

5. Flota handlowa.

r. 1880 — 1.181.525 tonn,

r. 1900 — 1.941.645 „

r. 1914 — 5.459.296 „

r. 1917 — 3.156.008 „

r. 1918 — 3.225.294 „

r. 1920 — 672.671 „

r. 1921 — 717.450 „

r. 1922 — 1.887.408 „

r. 1923 — 2.590.073 „

r. 1924 — 2.953.671 „

r. 1925 — 3.073.713 „

r. 1926 — 3.110.918 „

r. 1927 — 3.363.046 „

f) Kraje zwrócone oraz obszar W. m. Gdańska.

Polska	46.142,40 km ²	3.854.961 mieszk.	(17 . I.1920)
Francja	14.522,00 km ²	1.709.749	„ (28 . VI.1919)
Belgia	1.035,49 km ²	59.945	„ (24 . I.1920)
Czechosłowacja . .	315,89 km ²	48.446	„ (31 . I.1920)
Danja	3.992,69 km ²	166.348	„ (24 . I.1920)
Litwa	2.656,67 km ²	141.238	„ (15 . II.1920)
Gdańsk	1.914,22 km ²	330.630	„ (24 . I.1920)

Odstąpione kolonje:

Część świata	Km ²	Mieszkańców	Dawne nazwy niemieckie
Afryka	2.700.000	około 14.000.000	(Togo - Kamerun-Deutsch-Süd-west Afrika.—Deutsch-Ost-Afrika)
Ocean Spokoj- ny	245.000	„ 640.000	(Samoa, Kaiser Wilhelm Land, Bismarck Archipel, Karolinen, Marshal, Merlanen)
Azja	552	„ 200.000	(Klautschou).
Razem	2.945.552	około 14.840.000	

4. DANE WEWNĘTRZNO - POLITYCZNE.

**a) Układ stronnictw w parlamencie (Reichstag)
w wyborach 1919 — 1930.**

patrz załącznik 2.

b) Powojenne gabinety Rzeszy Niemieckiej

patrz załącznik 3.

c) Czasopisma.

Czasopisma niemieckie znamionuje jedyną w swoim rodzaju uległość wobec wytycznych organów centralnych.

Z najważniejszych agencji prasowych należy wymienić „Telegraphen Union”, „Vera” (należąca do Hugenberg, patrz poniżej) „Wolff Büro”, „Europa Press” i inne. Agencje te obsyłają czasopisma gotowemi artykułami. Naogół należy stwierdzić, że znaczna większość prasy niemieckiej, pod wpływem zaślepienia nacjonalistycznego, jest pozbawiona zdolności rzeczowego rozpatrywania zagadnień, szczególnie państw obcych. Odnoszenie się czasopism niemieckich do naszego państwa jest w większości wypadków nie tylko nienawistne, ale oparte na szerzeniu wiadomości tendencyjnie niezgodnych z prawdą.

Znaczna jest przewaga dzienników ultraszowinistycznych (przeszło $\frac{2}{3}$).

Palnę pierwszeństwa w tej dziedzinie dźierży znany publicysta i polityk Hugenberg (były naczelny dyrektor fabryk Kruppa), właściciel m. i. — wydawnictwa „August Scherl” (z czasopismami: „Lokal Anzeiger”, „Der Tag”, „Die Nachtausgabe”, „Die Woche” i t. d), całego szeregu banków prowincjonalnych oraz wytwórni kinematograficznych (m. i. „Ufa”); posiadający ponadto decydujące wpływy w całym szeregu innych wielkich agencji prasowych, a także zagranicznych.

Propagandę niemiecką pod względem organizacyjnym cechuje pierwszorzędny poziom.

Statystyka czasopism (r. 1927).

K R A J	Ilość czasopism	Ilość miast z czasopismami
Prusy Wschodnie	91	52
Pomeranja	94	60
Marchja	21	16
Brandenburgja	263	152
Śląsk	273	132
Hanower	182	112
Hesja-Nassau	121	80
Szlezwik-Holsztyn	93	63
Saksonja	200	131
Hohenzollern	6	4
Westfalja	178	108
Nadrenja	297	159
Waldeck	7	3
Prusy	1826	1072
Bawarja	433	280
Saksonja	220	163
Wirtembergja	178	121
Badenja	157	96
Turyngja	133	82
Hesja	83	62
Meklemburgja	81	57
Oldenburg	34	23
Brunświk	30	19
Wolne miasta	30	9
Anhalt	24	14
Lippe	12	8
Razem	3.241	2.006

Charakter polityczny czasopism.

1.	Urzędowe	226
2.	Bezpartyjne	1495
3.	Nacjonalistyczne (D. N. V. P.) .	444
4.	Centrum	312
5.	Mieszczańskie	209
6.	Socjalistyczne	169
7.	Centrum bawarskie (B. V. P.) .	101
8.	Demokratyczne	89
9.	Liberalne	63
10.	Narod.-liberalne (D. V. P.) . .	56
11.	Komunistyczne	32
12.	Rolne	18
13.	Republikańskie	9
14.	Ludowe	8
15.	Obce	10

R a z e m . 3.241

5. UKŁADY. UMOWY. KONFERENCJE.

a) Wersal (18 I — 28 VI 1919).

Art. 160 — 169. Ograniczenie wojska niemieckiego do 100.000 (w tem 4.000 oficerów); 2 dowództwa korpusów, 7 dywizyj piechoty, 3 dywizje kawalerji; zakaz posiadania sztabu generalnego, komend uzupełnień, ustalenie maksymal-

nych ilości broni i ich uzupełnień rocznych; zakaz wyrobu broni, amunicji, materiałów wojennych w nielegalizowanych fabrykach; zapowiedź zniszczenia broni w innych fabrykach; konfiskata wszystkich zapasów ponad normy dozwolone oraz pochodzenia zagranicznego.

Art. 170. Zakaz przywozu i wywozu broni i t. d.

Art. 171. Zakaz wyrobu i przywozu gazów bojowych.

Art. 173. Zniesienie powszechnego obowiązku służby wojskowej.

Art. 174. Ustalenie czasu służby szeregowych na 12 lat i maximum rocznych zwolnień (5%).

Art. 175. Ustalenie czasu służby oficerów na 25 lat i zakaz przeprowadzenia ćwiczeń oficerów rezerwy.

Art. 176. Zniesienie wszystkich szkół, oprócz szkół broni, ustalenie najwyższej ilości uczniów.

Art. 177. Zakaz ćwiczeń wojskowych poza wojskiem.

Art. 178. Zakaz przygotowań mobilizacyjnych.

Art. 179. Zakaz wysyłania zagranicę misyj wojskowych.

Art. 180. Zniszczenie fortyfikacyj na zachodzie w pasie do 50 km na wschód Renu i zakaz budowy w tym obszarze nowych fortyfikacyj.

Art. 181. Przepisy najwyższej ilości okrętów wojennych, zakaz budowy łodzi podwodnych.

Art. 183. Stany liczebne dla marynarki wojennej (15.000).

Art. 185. Postanowienie wydania i zniszczenie części okrętów.

Art. 187. Postanowienie rozbrojenia i wydania wszystkich łodzi podwodnych.

Art. 190. Postanowienie najwyższej pojemności i terminów budowy nowych okrętów.

Art. 195. Zapewnienie wolnego przejazdu na Bałtyk.

Art. 196. Załatwienie sprawy fortyfikacyj nadbrzeżnych.

Art. 197. Załatwienie sprawy radjostacyj.

Art. 200 — 201. Zakaz posiadania i wyrobu samolotów i balonów po 1 X 1919.

Art. 202. Postanowienie konfiskaty całego materiału wojennego.

Art. 203—210. Określenie czynności Międzysojuszniczej Komisji Kontrolnej*).

- b) **Paryż.** 16 I 1920. Pierwsze posiedzenie Ligi Narodów.
- c) **San Remo.** 18—26 IV 1920. Między innymi okupacja Frankfurtu n. M. i Darmstadt.
- d) **Boulogne.** 21—22 VI 1920. Sprawy rozbrojenia Niemiec.
- e) **Spa.** 5—16 VII 1920. Pierwszy udział niemieckiej delegacji w obradach.
- f) **Paryż.** 24 — 29 I 1921. Konferencja Najwyższej Rady Sojuszniczej. Prawa Komisji Reparatcyjnej.

*) Międzysojusznicza komisja kontrolna pracowała w Niemczech w bardzo uciążliwych warunkach z przerwą roczną (1923) do 1 II 1927, w którym to okresie przeprowadziła około 33.400 rewizji, konfiskując i niszcząc m. i. następujące materiały:

- 39.550 dział,
- 11.600 miotaczy min,
- 2.850 miotaczy płomieni,
- 88.000 karabinów maszynowych,
- 240.000 łuf do karabinów maszynowych,
- 25.000 części składowych karabinów maszynowych,
- 6.000.000 karabinów,
- 11.500.000 granatów ręcznych,
- 491.000.000 naboji,
- 39.000.000 pocisków,
- 80 czołgów,
- 700 samochodów pancernych,
- 14.000 samolotów,
- 27.000 silników.

- g) **Lympne pod Hythe.** 24 VI 1921. Porozumienie francusko - angielskie o realizacji zobowiązań niemieckich.
- h) **Wiesbaden.** 6 VII 1921. Umowa Loucheur'a i Rathenau'a w sprawie odbudowy północnej Francji.
- i) **Cannes.** 6—12 I 22. Konferencja Briand—L. George i Rathenau'a (nieudana).
- j) **Genua.** 10 IV—19 V 1922. Konferencja gospodarcza.
Rapallo. Układ rozjemczy niemiecko - sowiecki.
- k) **Paryż — Berlin.** 22 I — 2 X 1924. Plan Dawesa. Ustalenie rocznych reparacyj niemieckich w wysokości 2.500 milionów marek rocznie. Razem około 170.000 milionów marek.
- l) **Paryż.** 27 XII 1924. Niedotrzymanie umów niemieckich. Sprawa ewakuacji Kolonji.
- ł) **Ouchy (Lozanna).** 7 VI 1925. Konferencja Briand - Chamberlain. Sprawa paktu bezpieczeństwa.
- m) **Londyn.** 1—5 IX 1925. Konferencja prawna nad projektem paktu bezpieczeństwa.
- n) **Locarno.** 5—16 X 1925. Pakt bezpieczeństwa na zachodzie między Francją, Anglią, Belgią i Włochami a Niemcami. Umowy rozjemcze między Polską i Czechosłowacją

a Niemcami. Pakt bezpieczeństwa wchodzi w życie z chwilą wejścia Niemiec do Ligi Narodów.

- o) **Genewa.** 10 IX 1926. Wejście Niemiec do Ligi Narodów.
 - p) **Genewa.** Wrzesień 1928. Wniosek Niemiec o ewakuację Nadrenji. Konferencja nad rewizją planu Dawesa.
 - r) **Paryż.** Kwiecień — czerwiec 1929. Konferencje rzeczoznawców reparacyjnych.
 - s) **Haga.** 6 VIII 1929. Plan Younga. Bank reparacyjny. Opróżnienie Nadrenji. Obniżenie długów wojennych Niemiec do sumy 116.000 milionów marek (zamiast 170.000 mil. według planu Dawesa).
 - t) **Paryż.** Maj 1930. Francuskie zarządzenie o ewakuacji ostatniej (3-ciej) strefy okupacyjnej w Nadrenji, która miała być opuszczona dopiero w r. 1935, a którą ewakuowano 30 VI 1930.
-

ROZMIESZCZENIE SIŁY ZBROJNEJ RZESZY NIEMIECKIEJ

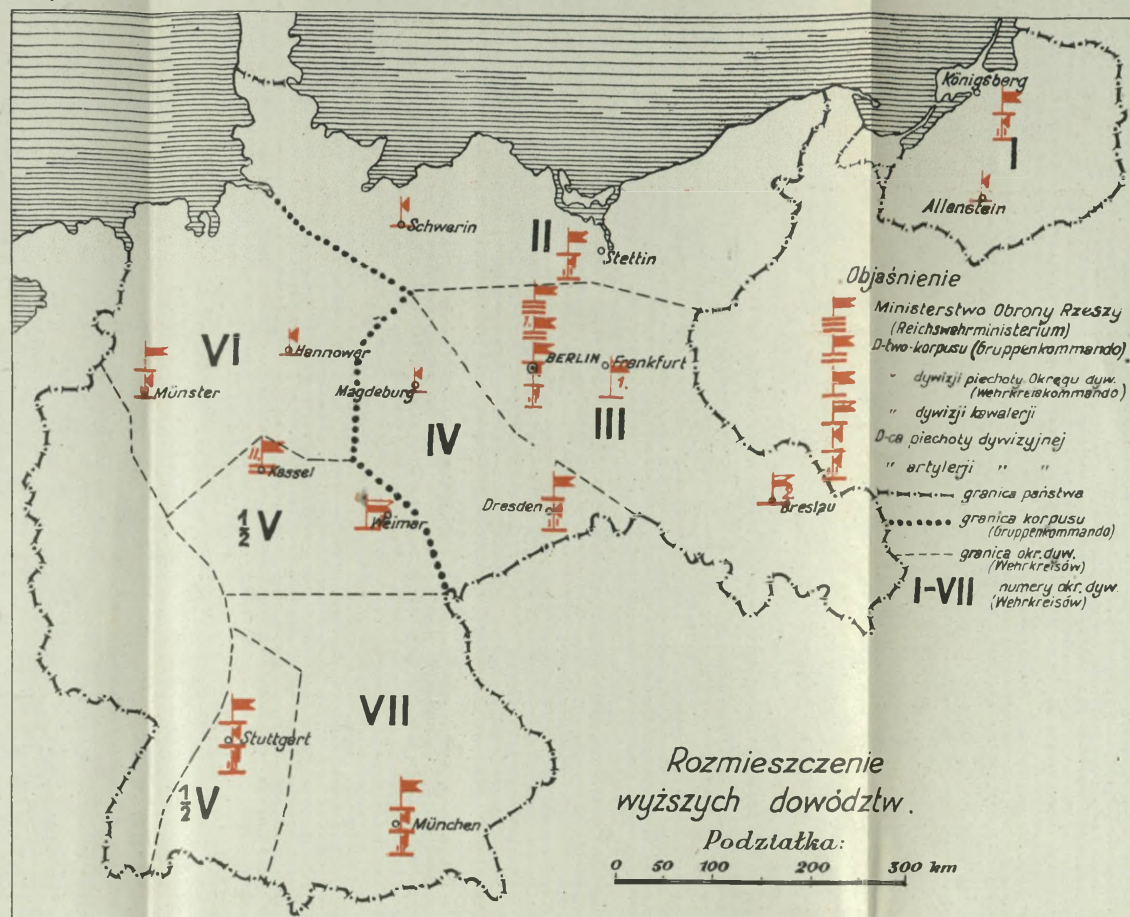
Stan z dnia 1. I. 1931 r.
Podziałka:
0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 km

Mapka 1.

Mapka 5.

Mapka 2.

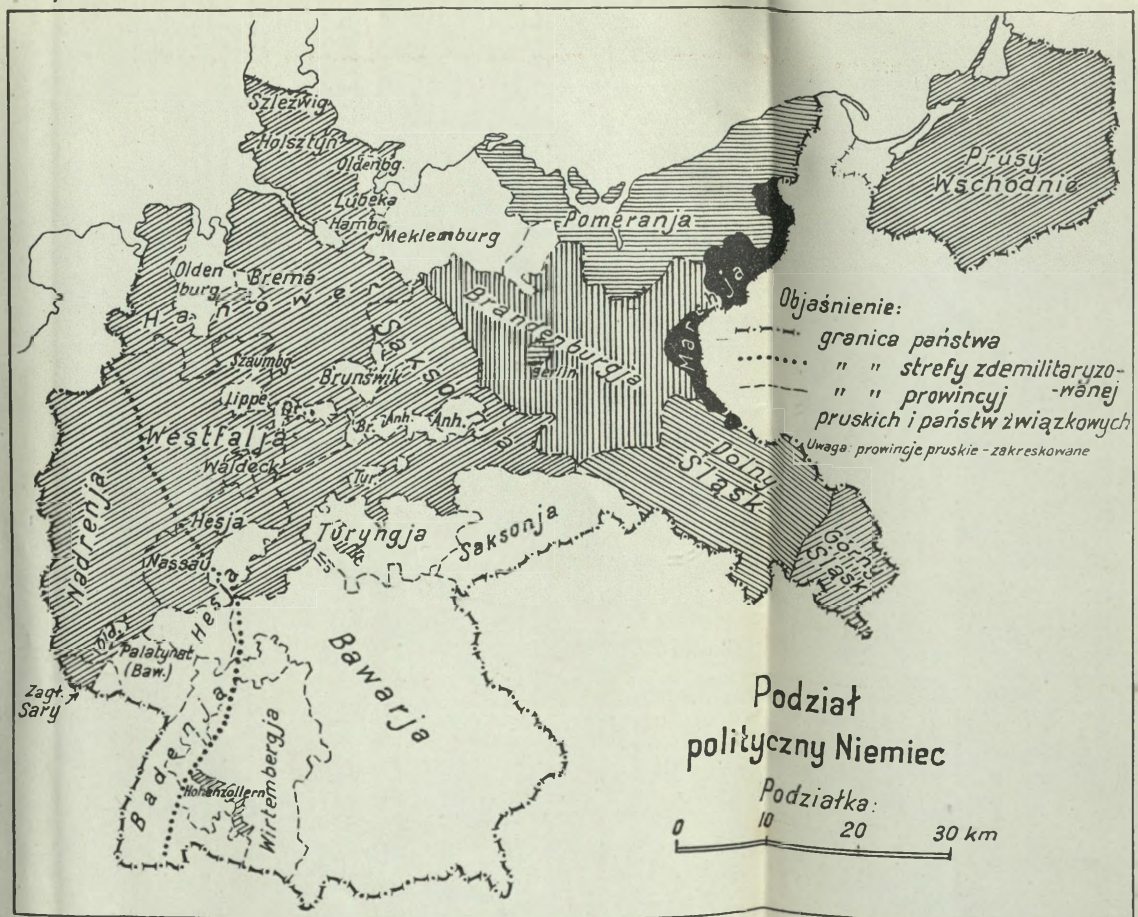
Mapka 6.

Mapka 3.

Mapka 7.

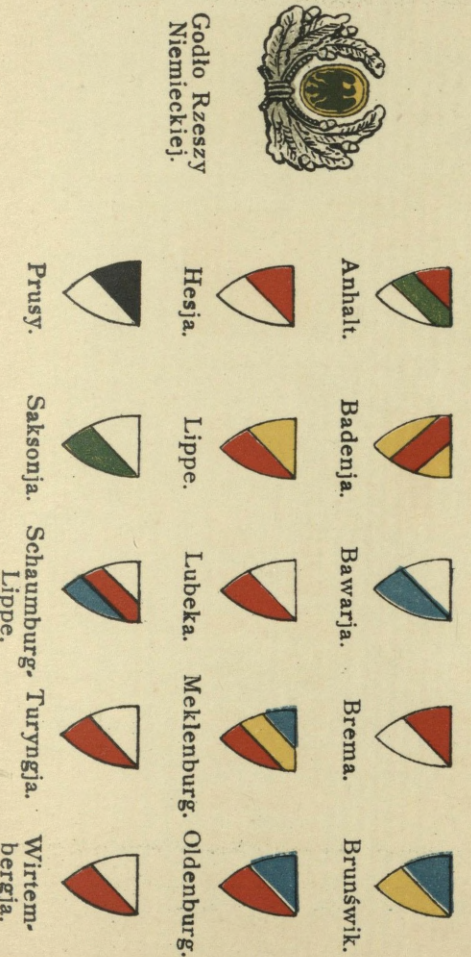
Mapka 4.

UMUNDUROWANIE WOJSKA LĄDOWEGO (REICHSHERR).

TABLICA I.

Godła państw związkowych.

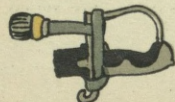
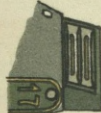
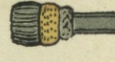
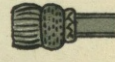
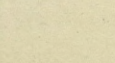
UMUNDUROWANIE WOJSKA LĄDOWEGO (REICHSHEER).

TABLICA II.

Oficerowie Podoficerowie i starsi szeregowcy	S z e r e g o w c y
P i e c h o t a Generał-pułkownik (płaszcz) (General-Obersi). Generał-broni (General der Inf.-Kav.-Art.). Sierżant (Feldwebel). Szef, st. sierżant (rękaw) (Truppen-diensttuender-Oberfeldwebel). Temblak (officerów i szeregowców) (Portepee).	Temblaki: Szkoła piechoty (Drezno) (Infanterie Schute). Oddziały górskie. Oznaka na czapce 1 i 4 kompanji. 17 pułku piechoty. 9 kompanji 9 pułku piechoty. 12 kompanji 9 pułku piechoty.

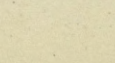
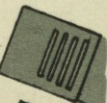
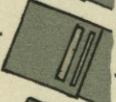
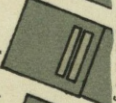
UMUNDUROWANIE WOJSKA LĄDOWEGO (REICHSHEER)..

TABLICA III.

Oficerowie	Podoficerowie	Szeregowcy
General dywizji (Generalleutnant). 	Plutonowy. Podchorąży. (Unterwachtmeister. Fähnrich). 	Szkola kawalerji (Hanower. (Kavallerie Schule). Kawalerja. Oznaka naczapce. Temblak dla plutonowych i kaprałi. 1 2 3 4 5 6 Szwadronu.

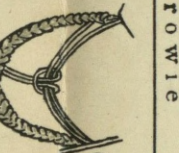
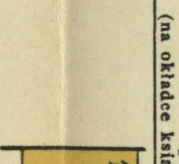
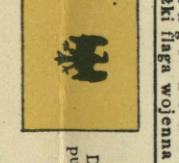
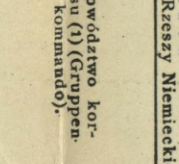
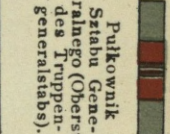
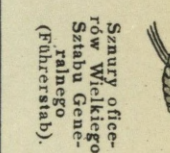
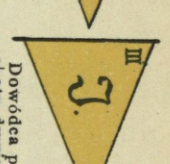
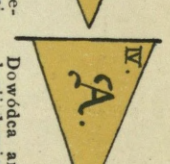
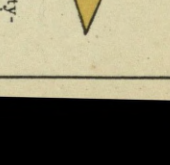
UMUNDUROWANIE WOJSKA LĄDOWEGO (REICHSHEER).

TABLICA IV.

Oficerowie Podoficerowie	S z e r e g o w c y
	
Generał brygady (Generalmajor). Kapral (Unteroffizier).	 Artylerja.
	T e m b l a k baterji konnej Oznaka strzelecka 4 6 9 10 klasy (najwyższa).

UMUNDUROWANIE WOJSKA LĄDOWEGO (REICHSHEER).

TABLICA V.

Oficerowie Sztab Generalny Pułkownik Sztabu Generalnego (Oberst des Truppen-generalstabs). Szef sztabu oficerów Wielkiego Sztabu Generalnego (Führerstab).	Flaki dowódcy (na okładce książki flaga wojenna Rzeczy Niemieckiej) Dowództwo korpusu (1) (Gruppenkommando). Dowództwo dowódcy dywizji (2). Dowódca piechoty dywizyjnej (III). Dowódca artylerji dywizyjnej (IV).
Podpułkownik (Oberstleutnant). 	 Bataljon piechoty (II/10 p. p.). Pułk piechoty (9). Pułk artylerji (6). Pułk kawalerji (8). Bataljon saperów (3). Dywizjon artylerji (I/7 p. a. p.).

(REICHSMARINE).

UMIUNDUROWANIE POKOJOWE MARYNARKI WOJENNEJ.
(REICHSMARINE).

TABLICA XII.

Oznaki marynarki wojennej

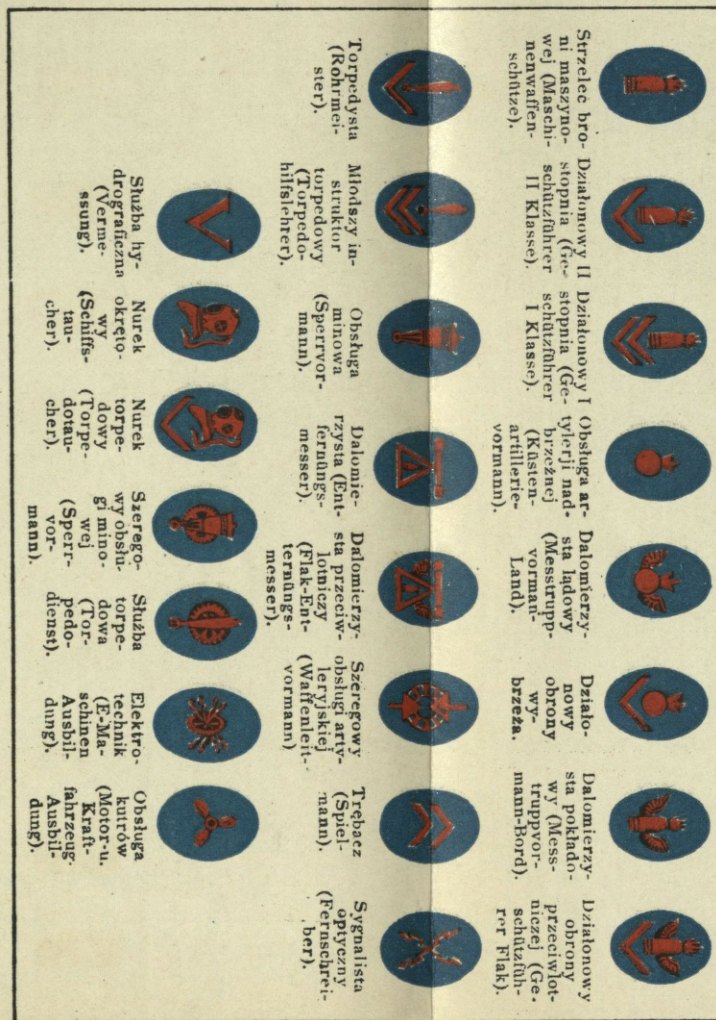
UMUNDUROWANIE POKOJOWE MARYNARKI WOJENNEJ.
(REICHSMARINE).

TABLICA XIII.

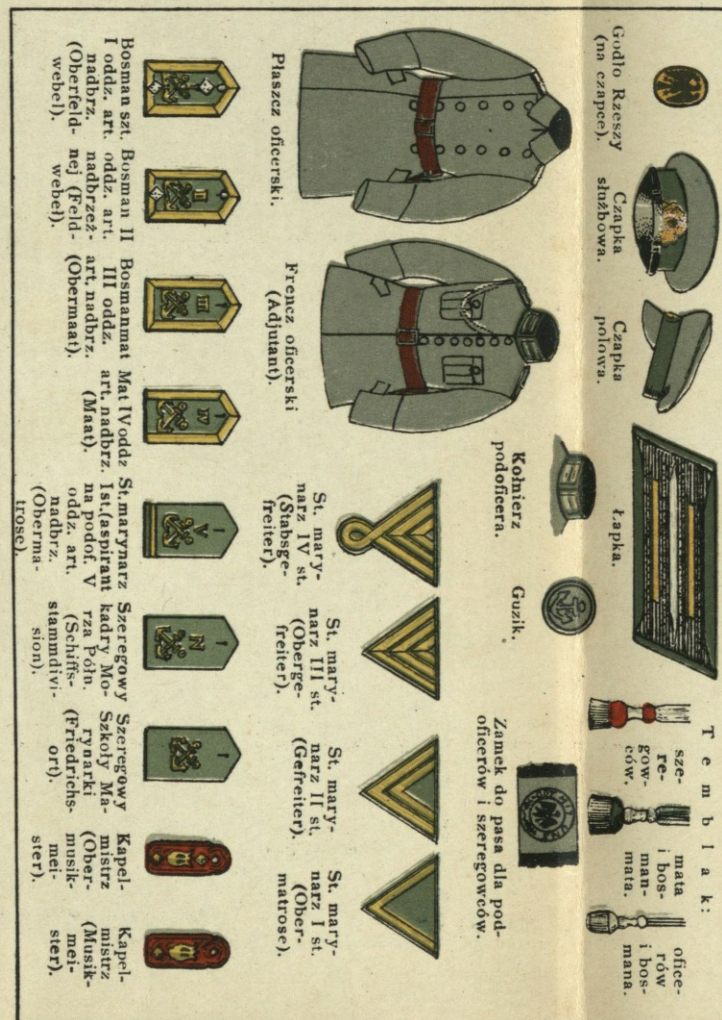
UMUNDUROWANIE POKOJOWE MARYNARKI WOJENNEJ.
(REICHSMARINE).

TABLICA XIV.

UMUNDUKOWANIE WOJENNE MARYNARKI WOJENNEJ.
(REICHSMARINE).

TABLICA XV.

Załącznik 1

(do str. 99).

a) Skład, obszar, ludność, wyznania Rzeszy Niemieckiej.

(Według ostatniego spisu ludności z r. 1925).

L. p.	P A Ń S T W O	Ustrój	Ilość członków w Radzie Pań- stwa (Reichsrat)	I Z B Y		Obszar (km ²)	Mieszkańców	Gęstość zalud- nienia (km ²)	W Y Z N A N I E		
				Nazwa	Posłów				Ewangelików	Katolików	Żydów
1	Prusy	Freistaat	26	Landtag	450	292.755	38.175.989	130.7	24.804.018	11.943.264	404.446
2	Bawaria	"	11	"	128	75.996	7.379.594	97.1	2.126.438	5.163.106	49.145
3	Saksonja	"	7	"	96	14.993	4.992.320	333.0	4.507.654	179.549	23.252
4	Wirtembergja	Freier Volksstaat	4	"	80	19.508	2.580.235	132.3	1.753.654	796.870	10.827
5	Badenja	Republik	3	"	72	15.071	2.312.462	153.4	910.324	1.350.479	24.064
6	Turyngja	Land	2	"	53	11.724	1.609.300	137.3	1.488.957	45.646	3.603
7	Hesja	Volksstaat	2	"	70	7.693	1.347.279	175.1	891.867	415.685	20.401
8	Hamburg	Freie u. Hansestadt	2	Bürger- schaft	160	415	1.152.523	2.775.4	992.635	60.017	19.904
9	Meklenburgja-Szweryn .	Freistaat	1	Landtag	51	13.127	674.045	51.4	632.156	36.350	1.225
10	Oldenburg	"	1	"	48	6.424	545.172	84.9	415.862	123.682	1.513
11	Brunświk	"	1	"	48	3.672	501.875	136.7	450.870	24.605	1.753
12	Anhalt	"	1	"	36	2.299	351.045	152.7	320.850	14.129	1.140
13	Brema	Freie Han- sestadt	1	Bürger- schaft	120	256	338.846	1.321.6	292.126	21.871	1.508
14	Lippe	Freistaat	1	Landtag	121	1.215	163.648	134.7	154.724	7.872	607
15	Lubeka	Freie u. Hansestadt	1	Bürger- schaft	80	298	127.971	429.9	121.456	3.975	629
16	Meklenburg-Streliski . .	Freistaat	1	Landtag	35	2.930	110.269	37.4	103.925	5.610	182
17	Schaumburg-Lippe . . .	"	1	"	15	340	48.046	141.2	47.161	624	180
Razem . .		—	66	—	—	468.716	62.410.619	133.1	40.014.677	20.193.334	564.379

Granic ogółem: . 6.070 km
w tem morskich: . 1.488 ..

w tem kobiet: 32.213.796

UKŁAD STRONNICTW W PARLAMENCIE (REICHSTAG) W WYBORACH 1919 — 1930.

1) Kadencje parlamentów powojennych. Ogólna ilość posłów.

1919	Zgromadzenie Narodowe (National Versammlung (19 styczeń) — 421 posłów
1920/22	I. wybory — 459 „
1924	II. „ (4 maj) — 472 „
1924	III. „ (7 grudzień) — 493 „
1928*)	IV. „ (20 maj) — 491 „
1930	V. „ (14 wrzesień) — 576 „

*) W dniu 18.VII 1930 Reichstag został na zasadzie artykułu 25 konstytucji Rzeszy Niemieckiej rozwiązany. (Powód: odrzucenie przez parlament programu podatkowego rządu Brüninga).

2) Ilość posłów poszczególnych stronnictw nowego (1930) Reichstagu.

	Socjaliści	143
	Narod. Socjal.	107
	Centrum	87 (w tem 19 Bayerische Volkspartei)
	Komuniści	76
	Nacjonaści	41
	Narod. Liberalowie	30
	Partja Gospodarcza	23
	Demokraci	20
14.IX.1930	Mniejsze stronnictwa:	
576 posłów	Grupa agrarjuszy (Deutsches Landvolk)	18
	Partja Chrześcijańsko-Spolecz. (Christlich SozialerVolksdienst)	14
	Partja Chłopska (Deutsche Bauernpartei)	6
	Konserw. Partja Ludowa (Konservative Volkspartei)	5
	Landbund	3
	Partja hanowerska	3

3) Ilość posłów poszczególnych stronnictw w parlamentach powojennych.

	1919	0
Narodowi Socjaliści (Hitler-National Sozialisten).	1920	0
	1924	32
	1924	14
	1928	12
	1930	107
	1919	44
Nacjonaści (Deutsch National Volks Partei).	1920	71
	1924	95
	1924	107
	1928	78
	1930	41
	1919	19
Narodowi Liberalowie (Deutsche Volks Partei).	1920	65
	1924	45
	1924	50
	1928	45
	1930	30
	1919	91
Centrum Katolickie (Zentrum, Bayerische Volks Partei).	1920	85
	1924	81
	1924	86
	1928	78
	1930	87
	1919	4
Partja Gospodarcza (Wirtschafts Partei).	1920	4
	1924	10
	1924	21
	1928	23
	1930	23
	1919	75
Demokraci (Deutsche Demokratische Partei, obecnie „Deutsche Staatspartei“).	1920	39
	1924	28
	1924	32
	1928	25
	1930	20
	1919	163
Socjaliści (Sozial-Demokratische Partei).	1920	102
	1924	101
	1924	131
	1928	153
	1930	143
	1919	0
Komuniści (Kommunistische Partei).	1920	4
	1924	62
	1924	30
	1928	54
	1930	76

POWOJENNE GABINETY RZESZY NIEMIECKIEJ.

SKRÓTY: D. N. V. P. = Deutsche Nationale Volkspartei . = Nacjonaści.
D. V. P. = Deutsche Volks Partei = Narodowi Liberalowie.
Ztr. = Zentrum } = Centrum Katolickie.
Bayer. V. P. = Bayerische Volks Partei }
W. P. = Wirtschafts Partei = Partja Gospodarcza (Centrum).
Dem. = Deutsche Demokratische Partei . = Demokraci.
Soz. = Sozialistische Partei Deutschlands = Socjaliści.

1-y prezydent Rzeszy **Fryderyk Ebert**, 11 II 1919 obrany tymczasowo, w r. 1922 zatwierdzony z kadencją do 30 VII 1925. Zmarł 28 II 1925. (ur. 1871).
2-i " " **Paweł von Beneckendorff und Hindenburg** 26 IV 1925 obrany prezydentem (w powtórnych wyborach), objął stanowisko prezydenta 12 V 1925. (ur. 1847).

L. p.	Data	R A D A U P E Ł N O M O C N I O N Y C H (R A T D E R V O L K S B E A U F T R A G T E N).											
1	1918 16 XI	EBERT	SCHEIDEMANN		LANDSBERG		HAASE		DITTMANN		BARTH		
2	29 XII	"	"		"		WISSEL		NOSKE		—		
		Premjer (Reichskanzler)	Wojsko (Reichswehr- ministerium)	Sprawy Zagr. (Auswärtiges Amt)	Sprawy Wewn. (R. M. des Innern)	Finanse (Reichsfinanz- min.)	Handel i Przem. (Reichswirt- schaftsmin.)	Sprawiedliwość (Reichsjustiz- min.)	Komunikacja (Reichs- verkehrsmin.)	Poczta (Reichpost- min.)	Praca (Reichsarbeits- min.)	Wyżywienie — Rolnictwo. (Reichsmin. für Ernährung u. Landwirtschaft)	Skarb (Schatz)
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
3	1919 13 II	SCHEIDEMANN (Soz.)	NOSKE (Soz.)	BROCK- DORFF RANTZAU	PREUSS (Dem.)	SCHIFFER (Dem.) DENNBURG (Dem.)	WISSEL (Soz.)	LANDSBERG (Soz.)	BELL (Ztr.)	GIESBERTS (Ztr.)	BAUER (Soz.)	SCHMIDT (Soz.)	GOTHEIN (Dem.)
4	21 VI	BAUER (Soz.)	"	H. MÜLLER (Soz.)	DAVID (Soz.)	ERZBERGER (Ztr.)	SCHMIDT (Soz.)	—	"	"	SCHLICKE (Soz.)	—	MAYER- KAUFBEUREN (Ztr.)
5	3 X	"	"	"	KOCH (Dem.)	"	"	SCHIFFER (Dem.)	"	"	"	—	" (do I. 1920)
6	1920 27 III	MÜLLER (Soz.)	GESSLER (Dem.)	KÖSSTER (Soz.)	"	WIRTH (Ztr.)	"	BLUNCK (Dem.)	" od 27.IV. BAUER (Soz.)	"	"	HERMES (Ztr.)	BAUER (Soz.)
7	21 VI	FEHRENBACH (Ztr.)	"	SIMONS	"	"	SCHOLZ (D.V.P.)	HEINZE (D.V.P.)	General GROENER	"	BRAUNS (Ztr.)	"	RAUMER (D.V.P.)
8	1921 10 V	I. gab. WIRTH (Ztr.)	"	WIRTH (Ztr.) od 22. V. ROSEN	GRADNAUER (Soz.)	"	SCHMIDT (Soz.)	SCHIFFER (Soz.)	"	"	"	"	BAUER (Soz.)
9	26 X	II. gab. WIRTH (Ztr.)	"	WIRTH (Ztr.) od I. 22 do 24.VI.22. RATHENAU (Dem.) (24.VI.22. za- mordowany)	KÖSTER (Soz.)	HERMES (Ztr.) od 31.III.22 FEHR (Bayer.V.P.)	"	RADBRUCH (Soz.)	"	"	"	" od 31.III.22 FEHR (Bayer. V.P.)	"
10	1922 22 XI	CUNO	"	ROSENBERG	OESER (Dem.)	"	BECKER- HESSEN (D.V.P.)	HEINZE (D.V.P.)	"	STINGL (Bayer.V.P.)	"	MÜLLER-BONN od 25.I.23. LUTHER	ALBERT (1.III.23. mini- sterstwo znie- sione).
11	1923 13 VIII	I. gab. STRESE- MANN (D.V.P.)	"	STRESEMANN (D.V.P.)	SOLLMANN (Soz.)	HILFER- DING (Soz.)	RAUMER (D.V.P.)	RADBRUCH (Soz.)	OESER (Dem.)	HÖFLE (Ztr.)	"	LUTHER	
12	6 X	II. gab. STRESE- MANN (D.V.P.)	"	"	" od 11.XI.23 JARRES	LUTHER	KOCH	"	"	"	"	od 23.X KANITZ	
13	30 XI	I. gab. MARX (Ztr.)	"	"	JARRES	"	HAMM	EMMINGER (Bayer.V.P.) od 15.IV.24 w.z. JOEL	"	"	"	"	
14	1924 3 VI	II. gab. MARX (Ztr.)	"	"	"	"	"	w.z. JOEL	" Od 7.X.24. w.z. KROHNE	potem SAUTER w.z.	"	"	
15	1925 15 I	I. gab. LUTHER	"	"	SCHIELE (D.N.V.P.)	SCHLIEBEN	NEUHAUS	FRENKEN	KROHNE	STINGL (Bayer.V.P.)	"	"	
16	1926 20 I	II. gab. LUTHER	"	"	KÜLZ (Dem.)	REINHOLD (Dem.)	CURTIUS (D.V.P.)	MARX (Ztr.)	"	"	"	HASSLINDE	
17	17 V	III. gab. MARX (Ztr.)	"	"	"	"	"	BELL (Ztr.)	"	"	"	"	
18	1927 29 I	IV. gab. MARX (Ztr.)	"	"	KENDELL (D.N.V.P.)	KÖHLER (Ztr.)	"	HERGT (D.N.V.P.)	KOCH (D.V.P.)	SCHÄTZEL (Bayer.V.P.)	"	SCHIELE (D.N.V.P.)	
19	1928 28 VI	II. gab. MÜLLER (Soz.)	od 19.I.28. Gen. GROENER	"	"	SEVERING (Soz.)	HILFER- DING (Soz.)	"	KOCH-WESER (Dem.)	GUERARD (Ztr.)	"	WISSEL (Soz.)	DIETRICH (Dem.)
20	1930 28 III	BRÜNING (Ztr.)	"	(3.X.29. śmierć Stresemanna) CURTIUS (D.V.P.)	"	SEVERING (Soz.)	"	KOCH-WESER (Dem.)	GUERARD (Ztr.)	"	WISSEL (Soz.)	DIETRICH (Dem.)	Minister Stref Okupowanych Treviranus od 30.IX.30 (likwidacja ministerstwa) jest mini- strem bez teki.

UWAGA. Ponadto istniały — „Ministerstwo Kolonji“ (Kolonien), zlikwidowane 1919.
— „Ministerstwo Odbudowy“ (Wiederaufbau).
— „Ministerstwo Stref Okupowanych“ (Besetzten Gebiete), zlikwidowane 30.IX.1930.
*) (I. p. 5.) Erzberger zamordowany 26.VIII.1921.

